

תמצית הש"ס

סיכומי גפ"ת קצרים וברורים ללומדי הדף היומי

גליון 34 ללומדי חבורת ש"ס | בבא בתרא ק"ג: - ק"ח. | חשוון כסלו ה'תשפ"ו

בית כור

מתי נקעים או סלעים נמדדים עם השדה

הגמרא חוזרת לעסוק בענייני מכירת והקדשת שדות, שנתבאר בפרק המוכר את הבית מהו שיעור השדה שקנה (ס"א ס"ב), ואלו דברים הנמצאים בשדה כלולים במכירת או בהקדשת שדה (ס"ט - ע"ב). ולהלן (ק"ג - ק"ז) יבואר האם כשמוכר או הקדיש שדה בגודל מסוים, נקעים וסלעים מצטרפים לשיעור שמוכר, ומה הדין כשפיחת או הותיר מהשיעור שמוכר.

ק"ג. בהקדש - המקדיש שדהו בזמן שהיובל נוהג, ובא לפדותה, שיעור הפדיון הוא בית זרע (קרקע הראויה לזריעת) חומר (-כור) שעורים בחמישים שקל כסף, ונקעים (-בקעים חריצים ונעיצים) עמוקים י"ט או סלעים גבוהים י"ט הם נחשבים שדה בפני עצמם ולכן אין נמדדים עם השדה, ומ"מ הם קדושים, אבל אם הם פחות מ"ט הם נמדדים עם השדה. ומה שביותר מ"ט אינם קדושים בפני עצמם (אף שהתורה מרבה שהקדש חל אפילו על חצי תרסק, דכתיב "שדה". לרשב"ם שאלת הגמרא היא שאף שאינם נמדדים יחד עם השדה מפני שהם נחשבים בפני עצמם, ויכול לפדות זה בלא זה כמו במקדיש שני שדות, שיקדשו בפני עצמם לענין שיוכל לפדותם בפני עצמם לפי חשבון בית זרע חומר שעורים בחמישים שקל כסף, ולא יפדה אותם בשוויים. ולתוס' (ד"ה ואמאי) השאלה למה זה שהם בפני עצמם זה סיבה שאין נמדדים עימה, אבל לענין לפדות לפי חשבון בלאו הכי אפילו חצי שדה אפשר לפדות לפי חשבון), משום שפחות מבית כור לא קדשי אלא להפדות בשוויים, ואיירי שהנקעים מלאים מים ואינם ראויים לזריעה דומיא דסלעים, ולא קרינן בהו "בית זרע", ומ"מ בפחות מ"ט נמדדים עימה משום שהם נחשבים חלק מהקרקע. ובזמן שאין היובל נוהג כל קרקע נפדית בשווייה. ומיירי שהקדיש בתחילת היובל. ולא גרסינן בשנת היובל, דאם הקדיש בשנת היובל עצמה, יש מחלוקת בערכין כ"ד. אם ההקדש חל. רשב"ם. והתוס' (ד"ה המקדיש) כתבו שברוב הספרים גורסים 'בשנת היובל', וצ"ל שהכונה בשנה שאחרי היובל, מדלא קאמר בשנת היובל עצמה.

במכירה - האומר לחבירו בית כור (מקום הראוי לזריעת כור תבואה, ומשערים לפי חשבון שחצר המשכן שהוא מאה על חמישים הוא בית סאתים, וכיון שכור הוא ל' סאים) כ" בית כור הוא פי חמש עשרה מחצר המשכן) עפר (-ראוי לזריעה). ואם לא אמר עפר, לרשב"ם אפילו אם כולה סלעים חלה המכירה, דשמא כוונתו לבנות בה בית או לשטוח בה פירות, ויד לוקח על התחתונה, ונראה דה"ה אם אמר בית כור קרקע. ולתוס' (ד"ה בית) נקט עפר לרבותא שאעפ"כ פחות מ"ט נמדדים עמה, ולא לומר שבלי זה יכול לתת הכל סלעים) אני מוכר לך, אם יש בה נקעים עמוקים עשרה טפחים, או סלעים גבוהים עשרה טפחים, והם רחבים ד' טפחים על ד' טפחים, שהם מקום

חשוב בפני עצמם אפילו לענין רה"י לדיני שבת, אינם נמדדים עם השדה, אפילו אם אין הנקעים מלאים מים. ושאני מהקדש דלעיל, דאין אדם רוצה קרקע בכמה מקומות כיון שיהיה לו טורח בחרישה ובזריעה. אבל נקעים וסלעים פחות מ"ט נמדדים עם השדה, דאין שדה בלא מעט נקעים וסלעים, אפילו בנקעים מלאים מים, ואם אמר כבית כור עפר דמשמע כמות שהוא בין סלעים בין עפר, גם נקעים וסלעים הגבוהים י"ט נמדדים עמה.

אם הסלעים הפחותים מ"ט הם בשיעור יותר מבית ארבעת קבין, אינם נמדדים עימה, גם בפחותים מ"ט, ונראה דה"ה באמר כבית כור עפר, ואמר מר עוקבא שאפילו בשיעור בית ארבעת קבין דווקא כשהם מפוזרים נמדדים עמה, אבל אם הם בבית חמשת קבין או יותר אינם נמדדים עימה, ולרבי יוחנן אם אינם מפוזרים ברוב השדה אפילו ביותר מה' קבין אין נמדדים עימה. ורבי חייא בר אבא מסתפק מה הדין לרבי יוחנן כשרובם במיעוט השדה ומיעוטם ברובה, תיקון.

ק"ג: כמה ספיקות - אם היו הסלעים כשיר בצורה עגולה, שקשה לחרוש ולזרוע ביניהם, כשורה שקשה לחרוש ולזרוע כנגדה, איצטדינין (-כקרני שור האיצטדין), דרך עקלתון -מפותלת. תיקון. וספיקות אלו הם את"ל, שכל מקרה קשה לזרוע בו יותר מהקודם.

סלע יחידי מחוץ לשדה סמוך לשדה, או אפי' בתוך השדה אבל הוא סמוך למיצר, ואפי' גובהו כל שהוא אינו נמדד עימה, דלא בטיל לגבי שדה אלא כשהוא באמצע השדה ומוקף בשדה מכל צדדיו. רשב"ם. ור"ת (תוד"ה אם) מבאר שסלע יחידי הכונה שיש לו שם לווי, ואפילו אם הוא באמצע השדה. ועוד אומר ר"ת דגרס סלע יחידי שיש לו בית רובע, והיינו שמה שנתבאר שפחות מ'ד' קבין נמדדים עם השדה, זה דווקא בכמה סלעים, אבל אם זה סלע אחד גדול אפילו רק בית רובע אינו נמדד עם השדה. והרשב"ם חולק על פירוש זה. והגמ' מסתפקת מה הדין אם מופסק עפר פחות מג"ט בינתיים -בין הסלע למיצר, ואת"ל דהוי הפסק יש להסתפק מה הדין שיש כשיש עפר מלמטה וצונמא מלמעלה סמוך למיצר, או שיש עפר מלמעלה פחות מג"ט כעומק המחרישה, וצונמא מלמטה, אי אזלינן בתר עפר ונמדדים עמה, או שהצונמא עיקר ואין נמדדים עמה. תיקון.

המוכר בית כור עפר ופיחת או הותיר

המוכר בית כור עפר **מידה בחבל** (-בצמצום, כמו שמוכרים ע"י מדידה בחבל לא פחות ולא יותר), אם פיחת כל שהוא ינכה אבל המקח קיים, (ואע"ג דאמר רבא 'כל דבר שבמדה ושבמשקל ושבמנין אפילו פחות מכדי אונאה חוזר, הני מילי במטלטלין, אבל בקרקע לא, דקים להו לרבנן דניחא ליה ללוקח לקנות מה שימצא, וכוונת המוכר מידה בחבל היא שאם ימצא יותר יחזיר ואם פחות ינכה. ואף שאין

אונאה לקרקעות, זה דווקא בשווי הקרקע ולא בגודלה. רשב"ם. והתוס' (ד"ה פחות, הראשון) כתבו דלהדיא איתא בקידושין מ"ב: דדברי רבא שבדבר שבמידה חוזר מיירי בקרקעות, והחילוק הוא שרבא מדבר כשמדדו והטעמו במידה, וכאן מדובר שעדיין לא מדדו. עוד כתבו התוס' (ד"ה פחות, השני) דאינו יכול לומר לו אדעתא דהכי לא זבני, משום דמיירי שהם נמצאים בשדה, ומתחילה היה יודע שאין כוונתו לדייק), ואם הוסיף כל שהוא יחזיר קרקע או מעות כפי רצון המוכר.

ואם אמר **הן חסר הן יתר**, אפילו אם ההפרש הוא רובע לכל סאה והיינו ל' רבעים לבית כור, חל הקנין דבהכי הוי מחילה, (ואפילו במכירה מועטת של בית סאה דינא הכי), ואם ההפרש גדול יותר יעשה חשבון ולא הוי מחילה דא"כ למה אמר בית כור, ויתן הלוקח למוכר על כל ההפרש מעות או קרקע כפי שירצה המוכר (אא"כ הוזלה או התייקרה הקרקע וכדלקמן ק"ד.), ותקנת חכמים היא, דמן הדין צריך להחזיר לו קרקע, דלא קנה אלא בית כור, אבל מה יעשה המוכר בקרקע מועטת, ואם פיחת יותר מרובע ינכה לו מן הדמים, דכיון שאין בשדה זו יותר, א"א לחייב את המוכר לתת לו משדה אחרת. ואם הוסיף בשדה שיעור בית ט' קבין, או בגינה בית חצי קב ולר"ע בית רובע, צריך לתת לו דווקא קרקע כיון שיש לדבר זה חשיבות בפני עצמו, ומחזיר הכל ולא רק את מה שיותר מהשיעור, דכיון שיש כאן חשיבות קרקע לא מחיל מידי.

ק"ד. ואם אמר בית כור סתמא ולא אמר לא מידה בחבל ולא הן חסר הן יתר, הרי הוא כאומר הן חסר הן יתר, או כאומר כבית כור עפר אני מוכר לך, שאפי' פיחת או הותיר רובע לסאה הגיעו. דעת רשב"א (תוד"ה אלא) דהכא מיירי דווקא בעומד באותה שדה ורואה כמה יש בה, אבל באינו רואה אותה לא אמרין הגיעו, דאם התנה למוכר לו בית כור עפר לא יכול לתת לו פחות, וסברא הוא דהתם אפילו ע"י ניכוי לא היה מקבל לוקח, שלא היה דעתו לקנות אלא בית כור שלם.

והא דתניא כופין את המוכר למוכר את ההפרש ללוקח אם הוא רוצה לקנות, כדי שהמוכר לא ידרוס בשגה הלוקח ויהיה צריך להזהר ממנו, והמוכר אינו מפסיד מזה כיון שזה שיעור קטן שאינו ראוי לכולם, והו"ל זה נהנה וזה אין חסר דכופין על מידת סדום, ואת הלוקח לקנות משום תקנת המוכר, שלא יפסיד קרקע קטנה זו, באמת לעולם לא כופים את המוכר למוכר, אלא מיירי שהמוכר רוצה למוכרה במעות ללוקח, ומיירי בהוזלה, שיכול הלוקח לומר למוכר שאם הוא נותן לו קרקע לא ישלם לו אלא כזולא דהשתא, ואם התייקרה השדה נותן לו כשער הקניה, דאומר הלוקח למוכר דמעיכרא לא נתרצה לקנות אלא בזול, ועל שער הזול כופים את הלוקח לקנות כדי ליפות כוחו של מוכר, דאין הלוקח מפסיד כלום.

אם קנה יותר מבית כור ושייר ט' קבין מחזיר לו את הקרקע, לרב הונא מיירי אף בבקעה גדולה שמחזקת י' כורין, דס"ל דהואיל ויש במותר חשיבות שדה לא מחיל, ויחזיר לו קרקע. ולרב נחמן כוונת מתני' שהשיעור הוא ז' קבין ומחצה לכל כור, ואם יצא ההפרש יותר מט' קבין מחזיר את הקרקע ולא מעות כיון דליכא מחילה.

ק"ד: שדה ונעשית גינה ביד לוקח, ע"י שגדל הנהר לשם או שנבע שם מעין, שזה ראוי לגינה כדכתיב "והשקית ברגלך כגן הירק", ועדיין לא החזיר לו מעות או קרקע, רב אשי מסתפק אם שיעורה כשדה או כגינה היכא דאמרינן יעשה חשבון, האם הולכים לפי שעת המכירה, או שכיון שהתקנה היא לטובת המוכר שאין לו מה לעשות עם קרקע קטנה, השתא שנעשית גינה ויש לו מה לעשות עם זה יחזיר לו את הקרקע, וכן מסתפק רב אשי מה הדין במכר גינה ונתייבשה ונעשית שדה, האם הולכים לפי שעת המכירה ויחזיר לו קרקע, או שכיון שהתקנה היא לטובת המוכר ועכשיו אין לו מה לעשות בשיעור זה אם רצה יטול מעות. תיקו. והספיקות הם היכא שאין זמן שיש עליו תורת מחילה, אבל אם מעיקרא הוי מחילה ולבסוף לא הוי מחילה, כבר חלה המחילה.

אם יש למוכר שדה סמוכה, אפי' בהותיר כל שהוא יחזיר לו קרקע ולא יעשה חשבון, כיון שזה ראוי להצטרף לשדהו, והיינו שבהותיר כל שהוא על ז' קבין ומחצה יחזיר לו קרקע, ובז' קבין ומחצה לכור ודאי מחילה היא ואינו מחזיר לא קרקע ולא מעות. וי"מ שאפילו בפחות מרובע לסאה יחזיר ולא מחל, ולאו מילתא היא. ורב אשי מסתפק מה הדין היכא שבור או אמת המים או דרך הרבים (שביל של ט"ז אמה שעוברים דרכו לשדות, אבל רה"ר ממש ודאי מפסיקה), או שורת דקלים, (וספיקות אלו הם באת"ל), מפסיקה בין ההוא מותר לשדה, תיקו.

תפוס לשון ראשון או אחרון-

ואם אמר מידה בחבל אני מוכר לך הן חסר הן יתר, או איפכא, לבן ננס מה שאמור בסוף ביטל את מה שאמור בתחילה, ואפילו פיחת או הותיר רובע לסאה הגיעו, דתפוס לשון אחרון, דחזר בו בתוך כדי דיבור מהלשון הראשון.

ק"ה. לרב רשב"ג ורבי יוסי דלהלן חולקים על בן

ננס, וס"ל שהדבר מוטל בספק אם אומרים תפוס לשון ראשון או אחרון, וממון המוטל בספק חולקים, (ואמנם רב סובר כבן ננס, וכדלהלן), וקמ"ל שאף שכאן ליכא למימר דפרושי קמפרש (כמו שאפשר לומר לגבי מרחץ שאין כוונתו לחזור בו אלא לומר שישלם דינר בכל חודש, ושאם ירצה לחזור בו מהשכירות באמצע יוכל להוציאו משם וא"צ להעמיד לו אחר, וכדלהלן) לא אמרינן שודאי חזר בו, דאף במרחץ הטעם משום ספק.

וכמו שמצינו לגבי מרחץ שמי ששכר מרחץ בי"ב זהובים לשנה דינר זהב לחודש והיתה זו שנה מעוברת, דלרשב"ג ורבי יוסי יחלקו את חודש העיבור, ויתן לו שכר חצי החודש, דמספקא להו אי אמרינן תפוס לשון ראשון והשוכר מרויח, או תפוס לשון אחרון וצריך לתת לו י"ג דינרים, וממון המוטל בספק חולקין. וכתבו התוס' (ד"ה ובא) ששיטת רבי יוסי שדנים כאילו הוציא את שני הדברים יחד, ולכן הוי ספק, שהרי שני הדברים סותרים זה את זה, אבל היכא שאפשר לקיים שניהם, כמו באומר תמורת עולה תמורת שלמים, שניהם קיימים, והיכא שי"ל שהדבר השני מפרש את הדבר הראשון, סובר רבי יוסי שהולכים אחרי סוף הדיבור.

לשמואל חכמים חולקים על בן ננס, וס"ל שהולכים אחר הפחות שבלשונות שמפחית את כוחו של הלוקח, דכיון שיש ספק אי אמרינן תפוס לשון ראשון או לשון אחרון, יד המוכר שהוא מוחזק בקרקע שלו על העליונה, ולגבי מידה בחבל הן חסר הן יתר אם הותיר כל שהוא יחזיר, דלהכי אמר ליה מידה בחבל, ואם פיחת כל

שהוא הגיעו, דאמר הן חסר הן יתר מפני שהיה ירא שאין כאן בית כור, וכוונת שמואל שאין הלכה כבן ננס, שהרי שמואל סובר לגבי מרחץ הנ"ל, דאיירי בבא באמצע החודש ואמר לו צא מביתי או תן לי שכר חודש זה, ומספק מעמידים הממון על חזקתו, אבל בבא בתחילת החודש הכל למשכיר, ובבא בסוף החודש הכל לשוכר, דאזלינן בתר האי דתפיס.

וכתבו התוס' (ד"ה אבל) שבתחילת החודש כולו למשכיר, משום שהשוכר הוא המוציא והמוציא מחבירו עליו הראיה, ואפילו הכי בסוף חדש כולו לשוכר, משמע דאי תפס מוציא לא מפקינן מיניה, וקשה דבב"מ (ו): מסיק גבי ספק ככור דתקפו כהן מוציאין אותו מידו, אלמא היכא דאמרינן המע"ה לא מהניא תפיסה. וי"ל דהכא בבא בסוף החודש כולו לשוכר לא משום תפיסה, אלא משום דאמרינן שזה שלא בא עד סוף החודש זה מראה שהוא מודה לו, אבל בבא באמצע החודש נראה דאין זה כ"כ הודאה על חצי החודש, ואי הוי הודאה הוי הודאה על הכל, ומשום הכי יחלקו. והא דמבואר בכתובות כ. דבתרי ותרי אוקי תרי לבהדי תרי ואוקי ממונא בחזקת מריה, ומ"מ מועילה תפיסה, שאני התם שהתופס ברי, אבל בספק ככור לא בא הכהן אלא מכח ספק, אי נמי הא דמהני תפיסה בכתובות היינו דווקא קודם שנולד הספק, אבל אח"כ לא מהני.

ומה שמצינו שרב ושמואל סוברים שמי שמוכר כור בשלושים סאה בסלע אין יכול לחזור בו באמצע, דראשון ראשון קנה כיון שאמור סאה בסלע, (אבל באמור רק כור בשלושים יכול לחזור בו אפי' בסאה האחרונה אע"פ שמשך כ"ט סאים, דכוליה חד מקח הוא ועד שמשך הכל לא קנה כלום), ג"כ הטעם הוא משום שהלוקח תפוס במה שבידו, ולא משום תפוס לשון אחרון, דאפילו אי אמר איפכא דינא הכי.

ק"ה: ולענין הלכה לגבי מרחץ, הלכה כרב נחמן שקרקע בחזקת בעליה עומדת, ואפילו בבא בסוף החודש כולו למשכיר, ואפילו באמור קודם דינר זהב לחודש ואח"כ י"ב דינרים לשנה, מפני שזה ספק מה העיקר, והספק לא נולד עכשיו אלא כבר בתחילת החודש, ואז המשכיר היה המוחזק, והעמד קרקע על חזקתה, ונמצא שדר בבית של חבירו. ולענין מידה בחבל הן חסר הן יתר, הוי ספק כשמואל ורב נחמן, וקרקע בחזקת בעליה עומדת, והולכים אחר הפחות שבלשונות ויד מוכר על העליונה. ולענין כור בשלושים סאה בסלע כיון שזה מטלטלין מודה רב נחמן דראשון ראשון קנה, דדווקא קרקע בחזקת בעליה עומדת, דקרקע אינה נגזלת, אבל במטלטלין מאי דתפיס תפיס.

ושיטת רב לגבי מכירה שאם מכר באיסתרא מאה מעי, או מאה מעי איסתרא, הולכים אחרי הלשון האחרון כבן ננס, וכן לגבי מרחץ הכל למשכיר, ולא משום דפרושי קמפרש שאם תתעבר השנה ישלם דינר לחודש, ורק בשנה שאינה מעוברת הוא משכיר בי"ב דינר, אלא משום שהולכים אחרי הלשון האחרון. והרשב"ם והתוס' מביאים שרש"י בב"מ מבאר שפרושי קמפרש מיירי לענין איסתרא מאה מעי, דהו"א שכוונתו באיסתרא מאה מעי שהוא מפרש שכוונתו לסלע גדול שהוא שוה מאה פרוטות, ובמאה מעי איסתרא כוונתו למאה פרוטות רעות שאין שוות אלא סלע. ורבינו יצחק מפרש דהו"א דפרושי קמפרש מיירי במרחץ, ויהא כולו לשוכר, ולא אמרינן תפוס לשון אחרון, דכוונתו י"ב זהובים לשנה, ומשום דשכירות אינה משתלמת אלא לבסוף הוצרך להתנות שיתן בסוף כל חדש דינר מאותן י"ב זהובים שהוא חייב לשנה.

ק"ו. ואם מכר בית כור עפר בסימניו ובמצריו

בתוך הסימנים והמצרים שאתה רואה, אם חיסר פחות משתות הגיעו דכיון שבמכירה בסתמא הדין כמו באומר

הן חסר הן יתר דעד רובע לסאה הגיעו, והוסיף לומר בסימניו ובמצריו, הוי כמוכר לו שדה זו כמות שהיא בין קטנה בין גדולה, ואם חיסר יותר משתות ינכה הלוקח מהמעות שמשלם דכיון שאמור בית כור צריך שיהיה קרוב לכור, ואם הותיר יחזיר לו קרקע, ושיעור שתות אינו משום אונאה, דאין אונאה לקרקעות, דאם מכר שוה פרוטה במנה או שוה מנה בפרוטה הגיעו, אלא זה שיעורא דרבנן, דבהכי מחיל איניש היכא שאמר בסימניו ומצריו. ואם חיסר שתות בדיוק, לרב הונא דינו כפחות משתות, ולרב יהודה דינו כיותר משתות.

ושיעור שתות הוא כמו בשום הדיינים ששמו נכסי היתומים למוכרם למזון האשה והבנות, ואמנם שם לכו"ע אם טעו שתות בדיוק בטילה השומא, ובטל המקח לגמרי, וכאן י"א ששתות כפחות משתות, וגם ביותר משתות מחזיר את ההפרש ולא בטל המקח. ורשב"ג סובר שהמקח קיים, דא"כ מה כח בי"ד יפה.

ק"ו: ואם הלוקח מכיר את הקרקע ויודע שהיא פחותה יותר משתות מהמידה שהמוכר אמר לו הגיעו, דסבר וקיבל, והמוכר טוען שמה שאמור שהיא גדולה יותר, אין כוונתו שישלים גודל זה משדה אחרת או ינכה מן הדמים, אלא כוונתו שהיא שוה כמו גדולה יותר, ולהשביח מקחו אמר כן.

מדיני חלוקת יורשים

להלן יבואר דין אחים שחלקו ירושה, מתי חלה החלוקה כשחלקו בגורל, ומה הדין אם אחרי החלוקה בא אח נוסף שלא קיבל חלקו, או כשבעל חוב גבה מאחד האחים.

מתי חל הקנין בגורל- יורשים שחלקו ע"י גורל, לרבי יוסי ברגע שהאח הראשון עלה חלקו בגורל, קנו כולם שאין האחרים יכולים לחזור בהם כלפי חלקו, ואם הם שני אחים קנה גם השני את חלקו. ואם נפל הגורל לכולם פשיטא שכולם קנו, אע"פ שלא החזיקו כל אחד בשלו, שכיון שכולם מוחזקים בכל הקרקע אין הגורל מקנה להם כלום אלא מברר לכל אחד חלקו המגיעו. (ואין חילוק בזה בין קרקע למטלטלין). רבי אלעזר אומר שהטעם שקנו בגורל אע"פ שלא החזיקו (דאם החזיקו פשיטא שקנו) הוא כמו שבחלוקת הארץ הגורל קנה כדאמרינן לקמן (קכ"ב). שאלעזר מלושב באורים ותומים וכל ישראל עומדים לפניו וקלפי של שבטים וקלפי של תחומין מונחים לפניו, והיה מכין ברוח הקודש מי ומה יזכה בגורל, והגמ' שואלת דא"כ יצטרכו קלפי ואורים ותומים, ורב אשי מפרש שבאמת הגורל קונה כמו בחלוקת הארץ, וא"צ אורים ותומים משום דגמרו ומקנו בלב שלם בההיא הנאה דקא ציייתי להדדי לחלוק בגורל ולא להמשיך להיות שותפים ושלא יהיה עיכוב בדבר, והגמירות דעת מועילה כמו האורים ותומים.

ואם אח"כ הגיע אח נוסף ממדינת הים, לרב
בטילה כל החלוקה, דס"ל דדהר דינא כיון שלא היתה כוונתם לחלוק לשלשה, והתברר שחלקו בטעות חלוקה שאינה נכונה, אבל ג' שותפים ששניים מהם חלקו לשלש חלקים בלא ידיעת השלישי, בפני בי"ד של שלשה הדייטות (דבלאו הכי לא חלה החלוקה, ואם השביחו הנכסים השביחו לאמצע, והני מיילי במידי דצריך שומא, אבל במעות א"צ לחלוק בפני בית דין), כיון שחלקו לשלש חלוקתם קיימת אף אם יבוא השלישי ויאמר שאינו רוצה בחלוקה זו, מפני שגם אם הוא היה כאן היו חולקים בגורל, ואין כאן טעות.

ולשמואל בג' אחים מקמציץ (כל אחד מקמץ ונותן לו שליש מחלקו. רשב"ם. ולתוס' (ד"ה ושמואל) אין סיבה שיגרע חלקו לקבל בלי גורל, אלא מפילים גורל על חלקו, ואם היו ג' שדות וכל אחד נטל שדה ובשלישית חלקו ועלה לחלקו השדה השלישית, אין מטיילים גורל חוזר על שני השדות אלא כל אחד נשאר בשדה שעלתה בחלקו בגורל הראשון, ואם עלה בחלקו של השלישי אחת מהשדות הראשונים, השדה השלישית שחלקו בה ממשכים לחלוק בה, חולקים גם בשדה השניה), דס"ל קם דינא, ואף שבמוכר כור בשלושים יכול לחזור בו אפי' בסאה האחרונה (אא"כ הוסיף ואמר סאה בסלע שאז ראשון ראשון קנה), שם תיקנו חכמים שיוכל לחזור בו כיון שזה גם לטובת המוכר אם תתייקר התבואה בינתיים, וגם לטובת הלוקח שיוכל לחזור בו אם תוזל התבואה, ולדעת כן מוכר המוכר וקנה הלוקח, (והא דאמרינן בסיפא ראשון ראשון קנה, שאני התם שכל סאה נגמרה מכירתה משמשכו), אבל בחלוקת קרקע נח להם להפטר מהר זה מזה ויזכה כל אחד בחלקו ויטרה בו, דקדירא דבי שותפי לא חמימי ולא קריירי, ולהכי קם דינא.

ק"ו. לרב פפא הלכה שמקמציץ שיתן חצי מהשדה לאחיו מאיזה צד שירצה, ובלבד שתהיה שוה כמו החצי השני, ולאמימר הלכה כרב, וכן הלכה.

אחים שחלקו ירושה ובעל חוב נטל חלקו של אחד מהם, (ומיירי באפותיקי, דבלאו הכי צריך ליטול חלק מכל אחד, ומיירי באפותיקי שאפשר לשלם בזוי, ולא באפותיקי שאינו יכול לסלקו בזוי. תוד"ה ובא), לרב בטילה החלוקה וחולקים בשוה את מה שנשאר, דס"ל שדינם כיורשים שכולם חייבים לפרוע את חובת אביהם, ומה שחלקו יש ברירה והוברר שזכה כל אחד בחלק הראוי לו, ולא קנו זה מזה כלום, (ולדבריו אין מחזירים זה לזה בויבל). וכתבו התוס' (ד"ה רב) שלרב אינו יכול לסלקו בזוי, ולכן בהכרח ס"ל דכיורשים דמו, דאי כלקוחות באחריות יכול לסלקו בזוי, ואמאי בטילה מחלוקת. ולשמואל הפסיד חלקו, דס"ל שדינם כלקוחות שלא באחריות, דאין ברירה, (דרך בנותן מעות אמרינן אחריות טעות סופר, אבל כאן נח לשניהם לא להשתעבד זה לזה, ולדבריו מחזירים זה לזה בויבל). ולרב אסי נוטל רביע בקרקע או במעות, דמספקא ליה אי דינם כיורשים או כלקוחות, הרשב"ם מפרש דמספקא ליה אי כרב אי כשמואל, ולכן משלם רבע, ואותו רבע נותן לו קרקע מהחלוקה, או מעות מפני שהיה יכול לפרוע לבעל חוב מעות. עוד מביא הרשב"ם שרש"י בב"מ מבאר באופן נוסף, דאי כלקוחות היינו כלקוחות באחריות, ולפי זה נותן רביע בקרקע כדין יורש, ועוד רביע במעות כדין לוקח באחריות. (וכתבו התוס' (ד"ה רב) שרב אסי חולק על רב וסובר שאת החלק של הירושה יכול לסלקו בזוי, משום דאמר ליה שגם את הבעל חוב הוא היה מסלק בזוי, ורב אינו חושש לסברא זו. ואף דשומא הדרא לעולם, וא"כ יכול לתת לו מעות ולפדות את הקרקע, נ"מ היכא שמכרה או הורשה שבה אינו יכול לפדותה). ולהלכה בטלה מחלוקת, ומבואר שהאחים שחלקו דינם כיורשים.

דיינים שנחלקו בשומא

שלשה שבאו לשום את הנכסים לצורך מזון האשה והבנות, ואין שומת בית דין בפחות משלשה.

אם יש אחד כנגד שניים, בין שהאחד אומר יותר בין שהאחד אומר פחות, בטל היחיד במיעוטו דכתיב "אחרי רבים להטות".

ואם אחד אומר במאה והשני אומר בשמונים והשלישי אומר במאה ועשרים-

לת"ק דנים את הקרקע במאה, שזה השומא הממוצעת, דשני דיינים אומרים שאינה שוה פחות ממאה, ונראה דה"ה אם שומתו יותר ממאה, שאינו ממש שומא ממוצעת.

ק"ז: לר"א ברבי צדוק דנים את הקרקע בתשעים, דתולים ששני הראשונים טעו בעשר, דאדם טועה בעשר להוזיל או להוקיר, ואין ללכת אחרי מי שאומר מאה ולומר שרק הוא צודק, ואין אומרים ששוויה מאה ועשר והשניים האחרונים טעו בעשר, דיש לנו לילך אחר הפחות דתפשת מועט תפשת.

ולאחרים מחלקים לשלש את ההפרש, ושוויה תשעים ושלש ושליש, מפני שהראשון טעה ב"ג ושליש דזה הטעות השייכת בדבר ששוה יותר משמונים, והשני ג"כ טעה כך אלא שלא רצה להוסיף על הראשון יותר מעשרים, ואין נ"מ מי פסק ראשון, דמ"מ כל אחד יודע מה שבלב חבירו, ואין אומרים ששויה שליש פחות מהמרבה, דיש לנו לילך אחרי הפחות.

דייני גולה ורב הונא פסקו כאחרים, ורב אשי אמר שאם אין אנו יודעים טעמם איך נפסוק כך הלכה.

המוכר חצי שדה לחבירו-

משמנים ביניהם את שויה הכולל של השדה, ונוטל ממנה כפי חצי משוויה בחלק הכחוש של השדה דידו על התחנתנה, דשמא כוונתו לחצי שווי השדה, ואם אמר לו חציה שבדרום אני מוכר לך, משמנים ביניהם כמה שוה החצי שבדרום, ונוטל חציה בדרום כשווי חציה בדרום באיזה מקום שירצה המוכר, דדילמא כוונתו לשווי חציה שבדרום.

והמוכר נותן מחצי השדה שלו את מקום הגדר, ואת החריץ שרוחבו ששה טפחים, ואת הבן חריץ שרוחבו ג' טפחים, וביניהם טפח, כדי שלא תקפוץ חיה (ואם היה רק חריץ היתה נכנסת לתוכו ועוברת כיון שהוא רחב, ואם היה רק את הבן חריץ היתה קופצת מעליו), דסתם מוכר חצי שדה מוכר כל צרכי שדה, (אבל היכא שמכר לו שדה שלם פשיטא שמכר את כולו, ומה יוסיף לתת לו יותר). החריץ חיצוני מהבן חריץ אך שניהם מאחורי הגדר.

יש נוחלין

מי מוריש ומי יורש, וסדר הירושה, ומקורות דינים אלו

כתיב איש כי ימות ובן אין לו והעברתם את נחלתו לבתו. ואם אין לו בת ונתתם את נחלתו לאחיו, ואם אין לו אחים ונתתם את נחלתו לאחי אביו, ואם אין אחים לאביו ונתתם את נחלתו לשארו הקרוב אליו ממשפחתו וירש אותה".

באה התורה בזה ללמדנו את סדר הירושה, והיינו למי עוברים הנכסים לאחר מותו, וחז"ל דרשו מפסוקים אלו (וכן מפסוקים נוספים) את כל סדר הירושה, שעיקרה הוא שהבן (או צאצאיו) יורש ראשון, ואם אין בן יורשת הבת, ואם אין גם בת יורש האב (ואע"פ שבפסוק כתוב שאחרי האחים יורשים אחי האב, מדכתיב "לשארו הקרוב" לומדים שהאב יורש את בנו, ומ"הקרוב" לומדים שהקרוב יותר קודם. או לומדים דין זה מ"הועברתם", והיינו שנחלה עוברת מן האב רק כשיש בת, ולא לאחים), ואם אין גם אב יורשים אחי

האב, ואם אין גם אחים לרב יורש הסבא, וכו' וכו' על זה הדרך עולים לאביו של הסבא ואח"כ לצאצאיו וכו'. כמו כן דרשו חז"ל מפסוקים אלו את הדין שמשפחת אב קרויה משפחה ולא משפחת האם, והיינו שקרובים מהאמא אינם יורשים, וכן את הדין שהבעל יורש את אשתו, וכן שאר דיני ירושה, וכדלהלן.

ק"ח. נוחלין ומנחילים- אב את הבנים, והבנים

את האב, והאחים מן האב, אם קרוביהם מתו הם יורשים מהם, ואם הם מתו קרובים אלו יורשים אותם. וכל מי שנאמר עליו שהוא יורש, היינו כשאין מי שקרוב יותר. ואב יורש את בנוי רק כשאין לבניו זרע. ואחים מן האב יורשים את אחיהם רק כשאין לאח המת לא בנים ולא אבא. ואחים רק מן האם אינם יורשים, דמשפחת אב קרויה משפחה.

וכתבו התוס' (ד"ה ואחין) שהתנא לא שנה שאחי האב נוחלים ומנחילים, למרות שהם כתובים בפסוק, משום שזה בכלל מה ששנה התנא 'האב את הבנים והבנים את האב והאחים מן האב', שכיון שלמדנו שהבנים קודמים ואח"כ האב ואח"כ אחים, ממילא אחי האב יורשים מכח משמוש, שאם האב היה קיים הוא היה יורש, ועכשיו שאינו קיים בקבר להנחיל לבנו, ומשמוש לומדים מדתני בני אחות, שהאחות מנחילה בקבר נכסי אחיה לבנה.

התנא הקדים ירושת האב מבניו לירושת הבנים מאביהם, אע"פ שירושת האב מבניו זה פורענות, ואע"פ שהתורה התחילה מירושת הבן את האב, משום שדבר שנלמד מדרשה חביב לתנא.

נוחלין ולא מנחילים- האיש את אמו ואשתו, ובני אחיות. אבל האם אינה יורשת את בנה, אלא קרובי האב, דמשפחת אם אינה קרויה משפחה. אמנם אם היא קרובה מצד משפחת אביו, ואין מי שקרוב יותר, היא יורשת אותו, ואם היא לא בחיים קרוביה יורשים אותו, כיון שירושה זו היא מכח קורבת אביו ולא מכח היותה אמו. והאיש יורש את אחות אמו, שהרי הוא יורש את אמו, אבל היא לא יורשת אותו, דמשפחת אם אינה קרויה משפחה, ועוד שהרי אמו לא יורשתו אלא קרובי אביו. ומיירי באחיות מן האב, אבל אחות אמו מן האם יורשים אותה קרוביה מן האב. לישנא אחרינא 'ובני אחות', והיינו שאדם מוריש לבן אחותו, שהרי אחותו יורשת אותו ובניה באים מכוחה, אבל הוא לא יכול לרשת את בן אחותו, שהרי אחותו לא יורשת את בניה אלא קרובי האב, דמשפחת אב יורשת ולא משפחת אם.

מנחילים ולא נוחלין- האשה את בניה ובעלה, ואחי האם.

לא מנחילים ולא נוחלין- האחים מן האם.

ק"ח: המקור שהאב יורש את בנו אחרי בני המת ולפני האחים-

כתיב "ונתתם את נחלתו לשארו הקרוב" "שארו" זה האב של המת, דכתיב "שאר אבין היא", מכאן שהאב יורש את בנו לפעמים.

הגמרא שואלת שנאמר שהאב קודם לבן (לרשב"ם ותוס' (ד"ה יכול, הראשון) שאלת הגמרא שאב יקדום גם לבן וגם לאח, וביארו התוס' שהו"א דמדכתיב "שארו" לומדים להקדימו לכל הכתוב בפרשה ולרבי"ם שאלת הגמרא שיהיה קודם לבן ולא לאח, דפשיטא שאין להקדימו לשניהם. עוד כתבו התוס' (ד"ה יכול, השני) שלפי צד זה גם אבי אביו קודם לבנו ולבתו ולאחיו, וקרא שהבן והבת יורשים מיירי בבן או בבן הבן של גר. אי נמי היכא דאיכא בן ובת או אח לא נאמר דממשמשת והולכת, דדריש לקמן (ק"ט:) שאין לך מעביר נחלה משבט לשבט אלא בת, ואם הנחלה עוברת לאביו ולאבי אביו וכו', א"כ כל הנחלות מגיעות ליעקב אבינו והוא מווישם לכל ישראל).

והגמרא מתרצת דמכתיב "הקרוב" לומדים שהקרוב יותר קודם, והבן קרוב יותר שהרי קם תחת אביו ליעדה ולשדה אחוזה, אבל האב לא מצינו כלל שהוא קם תחת בנו.

הקשו התוס' (שם) אחי אביו דכתב רחמנא למה לי, תיפוק לי מאין לו עיין עליו דדרשינן מינה לקמן (קט"ו.) דנחלה ממשמשת ובאה. ותיריך ריב"ם דכתביה לאשמועינן דקראי שלא כסדרן כתיבי, דלא נימא דכסדרן כתיבי ואחי המת קודמין לאב. והקשה ר"י מה נעשה למ"ד דקראי כסדרן כתיבי, ורשב"א הקשה דאפילו למ"ד שלא כסדרן כתיבי לא איצטריך למכתב אחי האב, דע"כ לא נכתב שארו אלא להקדימו לאחיו, דאי לאשמועינן דהיכא דליכא בן ובת ואח הוא יורש, פשיטא, וכי מושל העיר יירש. ותיריך ר"י דמאין לו לא הוה שמעינן שנחלה ממשמשת למעלה אלא למטה כגון בן הבן ובת הבן ובן בת הבן, ורק מ"אחי אביו" לומדים שנחלה ממשמשת גם למעלה. וא"ת אחים דכתב רחמנא למה לי, כיון דנחלה ממשמשת יירש האב בקבר להנחיל לבניו הנותרים. וי"ל דאי לא כתיב אחין הוה אמינא שהאב קודם לבת, דאית לן לאקדומי אב לחד מהנך דכתיבי בהדיא בקרא.

ומה שלא מרבים מ"הקרוב" את האחים שיקדמו אף לבן, משום שבן קם תחת אביו ליעוד, והיינו שאם ראובן קנה אמה עבריה, יכול ליעדה לו או לבנו מכסף קנייתה שנתן לאביה, אע"פ שכבר עבר זמן והמעות ניתנו להוצאה, ואומר לה הרי את מיועדת לי, אבל לאדם אחר ואפילו לאחיו אינו יכול ליעדה, אלא צריך שיקדשנה קידושין גמורים. ואף שאח קם תחת אחיו ליבום אבל הבן אינו מייבם את אמו, מ"מ אין יבום אלא במקום שאין בן ונמצא שאפילו לגבי יבום הבן קם תחת אביו יותר מהאח, שהרי פוטר אותה ממנו, (ומכח סברא זו אנו למדים שגם בשדה אחוזה בן קם תחת אביו ולא אח תחת אחיו, שאם הבן פדה את שדה אחוזת אביו השדה חוזרת לאב ביובל, אבל אם פדאה אחר ואפילו אחיו היא יוצאת לכהנים ביובל, וכן לומדים מיעוד שבעבד עברי הבן קם תחת אביו ליורשו, ולא האח).

והא דכתיב "והעברתם" היינו שרק ירושת הבת מעבירה נחלה משבט לשבט, כיון שיורשים אותה בנה או בעלה. (ק"ט:).

והא דאמרינן ש"שארו" זה האב ולא האם, אף שכמו שכתוב "שאר אביך היא" כתוב גם "שאר אמך היא" ונילף מהכא שבין אביו בין אמו יורשים אותו, משום דהמשך הפסוק הוא "ממשפחתו", ורק משפחת האב קרויה משפחה, כדכתיב "למשפחותם לבית אבותם", והא דכתיב במעשה של פסל מיכה "ויהי נער מבית לחם יהודה ממשפחת יהודה והוא לוי", אין הכונה שהוא בן לוי ומשפחתו מאמו היא מיהודה, אלא היה בן גרשם בן משה, ותלאו הכתוב ביהודה לפי שעשה מעשים כמנשה בן חזקיה מלך יהודה שהגיע מיהודה ועבד ע"ז, וכמו שקראו הכתוב "יהונתן בן גרשם בן מנשה" למרות שגרשם היה בן משה ולא בן מנשה ולכן הני' של מנשה תלויה. (שם).

ק"ט. ומה שלא מרבים מ"שארו" שהאב יקדם לבת שהרי הבת לא קמה תחת אביה לכלום, משא"כ בנו ואחיו, ונמעט מ"הקרוב" שהבן קודם לאב, משום שכמו שלענין יבום בן ובת שווים דכתיב "ובן אין לו" עיין עליו, והיינו שגם הבת פוטרת את האחים מן היבום, (ואף שלומדים מזה ממזר, שקולים הם ויבואו שניהם. אי נמי ילפינן בת מ"ולא ימחה" פרט לזה שאין שמו מחוי. תוד"ה כיון), אבל אבי הבן אינו פוטר את אשת בנו מן היבום,

ונמצא שהבת קמה תחת אביה יותר מאבי המת ואחי המת, ה"ה לגבי ירושה שניהם קודמים לאב. וכתבו התוס' (שם) דלא אמרינן שכיון שלענין יבום בן ובת כי הדדי נינהו, גם עבד עברי יעבוד את הבת, ומי"ועבדך" ולא יורש ממעטים רק אח, דדרשינן "ועבדך" ולא לאחר, ובת ג"כ נחשבת אחר לגבי בן, שהרי לענין נחלה בן קודם לבת.

ומה שלא מרבים מ"שארו" שהאב קודם לאחי האב של מת, ולא לאחים של המת, שהרי האחים קרובים למת יותר מאביו, שהרי הם קמים תחתיו ליבום, והאב אינו קם תחתיו לכלום, ונמעט מ"הקרוב" שאחי המת קודמים לאב, משום דאחי האב יורשים את בן אחיהם מכח האב, וא"כ לא יתכן שירשו לפני האב, ואע"פ ש"שארו" שמרבה את האב כתוב אחרי ירושת אחי האב, הפסוקים לא נכתבו לפי סדר הירושה, ולא דקדק הכתוב בסדר משום שסמך על מה שכתוב שקרוב קרוב קודם, וממילא מעצמן תסדר אותם לפי סדר קורבתם.

מקור נוסף שהאב קודם לאחים- כתיב "איש כי ימות ובן אין לו, והעברתם", ללמוד שמעבירים נחלה מקרוב אחד שהוא קיים כדי לתת לקרוב אחר, והיינו שהעברת הנחלה מהאב אינה אלא לבת ולא לאחים, (מדלא כתיב "ונתתם" גבי בת כדכתיב בכולהו, ד"והעברתם" משמע שמעבירים נחלה ממי שראוי לירש מן הדין למי שאינו ראוי, והקרוב הראוי לירש לפני הבת הוא האב, מפני שהמת הוא יוצא יריכו ואין קרוב יותר ממנו. תוד"ה במקום. ומדלא כתיב אלא פעם אחת "והעברתם" לומדים שעושים רק העברה אחת ומכאן ואילך הקרוב קרוב קודם, והבת קרובה יותר מהאחים, מפני שהיא יוצאת יריכו של מת, ועוד דאין יבום במקום שיש בת, לפיכך אין להעביר נחלה מן האב אלא כשיש בת ולא כשיש רק אחים. תוד"ה (ואי).

ק"ט: ואין לומר שכוונת הפסוק להעביר את הנחלה מהאחים לבנות, אבל האב עצמו קודם לבת, דא"כ א"צ לכתוב "והעברתם", דנתינת הנחלה לבת ולא לאחים אינה העברה, מפני שהבת קרובה למת יותר מהאחים שהרי היא יוצאת יריכו. ורשב"א מפרש דהוה מצי למיכתב "ונתתם" והיינו דורשים מיתורא דקרא ד"ונתתם את נחלתו לבתו" שרק מהאחים מעבירים נחלה לבת ולא מהאב, דעצם ירושת הבת נלמדת מ"וכל בת יורשת נחלה", וממילא יודעים שבת קרובה יותר, שהרי היא מקימה שם בעצם קיומה, והאח צריך לייבם, והקדמת בן לבת לומדים מ"והתנחלתם אותם לבניכם". (תוד"ה א"כ). ומי"שארו" לומדים שהבעל יורש את אשתו, ד"שארו" זו אשתו" כדכתיב "והיו לבשר אחד", וכתיב "שארה כסותה ועונתה לא יגרע", וקסבר גורעין ומוספיין דורשינן, וקרי ביה ונתתם את נחלת שארו לו", ויליף לה מדכתיב "יורש אותה" בלשון נקיבה.

תולין הקלקלה במקולקל, דכתיב "ויהונתן בן גרשם בן מנשה הוא ובניו היו כהנים לשבט הדני" תלאו הכתוב במנשה אע"פ שגרשם היה בן משה משום שתולין הקלקלה במקולקל, וכן מבואר מדכתיב על אדוניה בן חגית "ואותו ילדה אחרי אבשלום", אע"פ שאמו של אבשלום היתה מעכה ולא חגית, מפני שעשה מעשים כאבשלום שמרד במלכות, ותולים הקלקלה במקולקל.

לעולם ידבק אדם בטובים שהרי משה שנשא את בת יתרו יצא ממנו יהונתן, ואילו אהרן שנשא את בת עמינדב יצא ממנו פנחס, ואמנם פנחס היה

גם מזרע יתרו, דכתיב "ואלעזר בן אהרן לקח לו מבנות פוטיאל", והכונה שהיו אם אמו ואם אביו אחד מזרע יוסף שפטפט התריס ונלחם ביצרו, ואחד מזרע יתרו שפיטם עגלים לע"ז, ולהכי כתיב פוטיאל עם י', אי נמי מדכתיב "מבנות פוטיאל" ולא מבת פוטיאל, דמשמע שהיה משתי בנות של פטפט ופיטום, ללמד שהיה מזרע שניהם שפטפט ופיטם, ואמנם הועיל לו שנדבק בטובים והיינו בבת עמינדב, יותר ממה שהזיק לו שנדבק ביתרו, מפני שפנחס היה דור אחד רחוק מיתרו יותר מיהונתן. רשב"ם. והתוס' (ד"ה אלא) כתבו שפנחס אם אמו היתה מיתרו, וגם יהונתן אם אביו היתה מיתרו, ומי"מ פנחס נקרא בן טובים יותר מיהונתן, משום שבפנחס זה היה מצד אמו, וביהונתן זה היה מצד אביו.

ק"י. הנושא אשה צריך שיבדוק באחיה, דכתיב "אחות נחשון" שלקחה בגלל שהיתה אחות נחשון שהיה נשיא של שבט יהודה, ותנא רוב בנים דומים לאחי האם.

יהונתן ופסל מיכה- כתיב "ויאמרו לו מי הביאך הלום, ומה אתה עושה בַּזֶּה, ומה לך פֶּה", והיינו שטענו לו שהוא בא ממשה שכתוב בו "אל תקרב הלום" ו"מה זה בידך" ו"אתה פה עמוד עימדי", וכיצד תיעשה כהן לעבודה זרה. והוא ענה להם שקיבל ממשה שלעולם ישכיר אדם עצמו לע"ז ואל יצטרך לבריות, (וכוונת משה היתה לעבודה הזרה למי שעוסק בה, שהוא חשוב והמלאכה בזויה ומכוערה, אבל אין בה איסור, וכמו שאמר רב שעדיף להשתכר מפשיטת נבילה בשוק להשתכר בה ולא להצטרך לבריות, ולא לומר שהוא גברא רבא וזילא ביה מילתא, ואין בזה משום חילול השם כלל, ולא קרינן ביה "ומשניאי אהבו מות", דדרשינן ליה בת"ח שיש רבב על בגדו, אבל לעשות מלאכה להתפרנס אין בזה גנאי), ולבסוף כשראה דוד שהממון חביב עליו ביותר מינהו על האוצרות, דכתיב "ושבאל בן גרשם בן מנשה נגיד על האוצרות" ולא היו לגרשם עוד בנים, כדכתיב בדברי הימים "ובני גרשם שבואל הראש", ונקרא שבאל על שם ששב לקל בכל ליבו כשהיה לו ממון הרבה. והא דכתיב "ויהונתן בן גרשם בן מנשה הוא ובניו כהנים לשבט הדני עד יום גלות הארץ", ואמרינן בסדר עולם דהיינו עד יום שגלה מטה דן ופסלו של מיכה עמו, איתא בירושלמי שכשמת דוד עמד שלמה והחליף את כל השרים כולל אותו, ואז חזר לקלקולו הראשון, וקפריך בירושלמי כיצד יתכן שהיה כהן לע"ז והאריך ימים, ומשני שלא האמין בה באמת, וכשהיו באים להקריב לפסל היה שואל את המביא מה היא מועילה לך, היא לא אוכלת ולא שותה לא מטיבה ולא מריעה, ושאלו המביא א"כ מה יעשה, וענה לו שיביא לו קערה סולת ועשר ביצים והוא יפייס אותה, וכשהיה הולך היה אוכל את זה בעצמו, וכששאלוהו למה הוא עושה כך, ענה שעושה כך בשביל פרנסתו. וכתבו התוס' (ד"ה ושבואל) שיש גורסים "ושבואל בן גרשם בן משה" משום ששב בכל ליבו, וי"ג בן מנשה לפי שחזר לקלקולו.

המקור שהבן קודם לבת-

כתיב "ובן אין לו והעברתם את נחלתו לבתו" מכאן שאם יש לו בן הוא קודם לבת, ואמנם הבנות נוטלות עישור נכנסים מתקנת חכמים. דעת רשב"א (תוד"ה טעמא) שהסוגיה כמ"ד דקראי שלא כסדרן כתיבי, ולר"י אתיא גם כמ"ד דכסדרן כתיבי.

ואין לומר שכוונת הפסוק שאם יש בן ובת אף אחד מהם לא יורש, דא"כ מי יירש, וכי מושל העיר

יירש. ואין לומר שכוונת הפסוק שאם אין בן תירש רק הבת, אבל אם יש בן שניהם יירשו יחד, דא"כ למה צריך הפסוק לומר שאם אין בן הבת יורשת, והרי זה פשוט שאם יש רק יורש אחד הוא יורש את הכל, וא"כ ה"ה בת, שהרי לפ"ז בן ובת שוים לענין ירושה.

ק"י: ולא איצטריך קרא לומר שבת שייכת בירושה (לרבותיו של הרשב"ם הכונה כשאין בן, ולרשב"ם הכונה גם כשיש בן), דהא כתיב "וכל בת יורשת נחלה".

וא"א ללמוד שבן קודם לבת מדכתיב "למה יגרע שם אבינו מתוך משפחתו כי אין לו בן" ומשמע שאם היה לו בן לא היו תובעות נחלה שהרי לא נגרע שם אביהם, די"ל שכך אמרו בנות צלפחד שהן סבורות, אך אח"כ נתחדשה ההלכה שבן ובת יורשים יחד ולא כפי שהיו סבורות.

ואין ללמוד שבן קודם לבת מדכתיב "הקרוב אליו" מכאן שקרוב קרוב קודם כדדרשינן 'תעולה' - עולה ראשונה, וכן 'הירך' - המיומנת שבירך, דאין לנו מקור שבן נחשב יותר קרוב, דמה שבן קם תחת אביו ליעוד זה לא שייך במציאות בבת, ומה שבן קם תחת אביו בשדה אחוזה, אין יודעים דין זה אלא מסברת כלום יש יבום אלא במקום שאין בן וסברא זו שייכת גם בבת. ומה שממעטים בת משדה אחוזה ומחשיבים אותה כ'אחר' לגבי בן, זה רק אחרי שלגבי ירושה למדנו שבן קודם לבת.

עוד אפשר ללמוד שבן קודם לבת מדכתיב "והתנחלתם אותם **לבניכם** אחריכם" – בניכם ולא בנותיכם כשיש בן, ואמנם הא דכתיב "למען ירבו ימיכם וימי בניכם" זה כולל גם בנות, דברכה שאני שבא לברך את כל ישראל, ומסברא כוונתו גם לבנות, דאין ברכה לחצאין, ולהכי לא איצטריך למכתב זרעכם, אבל לגבי ירושה אם בת היתה יורשת כשיש בן היה צריך לכתוב זרעכם.

ירושה באחים - אחים מן האב יורשים זה מזה, אבל לא אחים מהאם, דכתיב "ממשפחתו וירש" ורק משפחת האב קרויה משפחה, ומה שאמר רבה שלומדים אחוה אחוה מבני יעקב דכתיב בהו "שנים עשר עבדיך אחים אנחנו בני איש אחד" וגו', ובני איש אחד מיותר לדרוש שסתם אחים היינו מן האב, ושם היו אחים מהאב ולא מהאם, ולמה צריך גז"ש לירושה, והרי בירושה כתוב "ממשפחתו" ואחים מן האם אינם ממשפחתו, היינו לענין יבום שאח מאב מייבם ולא אח מאם.

ק"י א. המקור לירושת בן את אמו - כתיב "וכל

בת יורשת נחלה **ממטות**", מכאן שבת יורשת את אמה, דאל"כ לא שייך שתירש שתי מטות. ולומדים בן מבת מק", שהרי כח בן חזק משל בת בנכסי האב, וממילא יודעים ג"כ שיפה כח הבן מוכח הבת גם בנכסי האם. וכתבו התוס' (ד"ה האיש) שרק בירושת האם הו"א שבן לא יורש, משום הסבת נחלה, אבל בשאר ירושות של נשים, כגון של בתו או של אחות, פשיטא שאביה או אחיה יורשים אותה, כיון שאין הירושה נעקרת ממשפחת האב, ופשיטא שהזכרים והנקבות שוים בין לירש בין להוריש, דאטו נכסי נשים יהיו הפקר. וי"א שבן שוה לבת בנכסי האם, דאמרינן דיו לבא מן הדין להיות כנדון. ות"ק סובר שאף שדיו דאורייתא (מדכתיב ואביה ירוק ירק בפניה הלא

תכלם שבעת ימים" וק"ו לשכינה, ומ"מ דיה להכלם ג"כ ז' ימים ולא י"ד יום. לר"ת (תוד"ה קל וחומר) נקט י"ד יום משום שיש ג' שותפין באדם, אביו ואמו והקב"ה, והקב"ה נותן בו כנגד שניהם. ורבינו חיים כהן מפרש שהק"ו הוא ששכינה תהיה יותר מז', וכיון דאפיקתיה מז' דהיינו הסגר אחד, אוקמה אשני הסגרות), **שאני הכא** שהוקשה האם לאב מדכתיב "ממטות". וכתבו התוס' (ד"ה מקיש) דלא ילפינן קדימת הבן לבת מדכתיב "וירש אותה" מקיש ירושה שניה לירושה ראשונה, דבן בנכסי האם חשיב נמי ירושה ראשונה.

הגמ' מביאה שהיו שרצו לפסוק הלכה שבן שוה לבת בנכסי האם, ודעת רב ושמואל שהבן קודם לבת.

רב ינאי אמר שבגדו של רבי יהודה נשיאה שיעורו לענין טומאה כשק - בגד עבה וגרוע שהוא מקבל טומאה בד' על ד' טפחים, ולא בג' על ג' כשאר בגד. והקשו התוס' (ד"ה דין) מאי שנא ממטלניות ששיעורם כבגד, ותירצו שבגד זה היה קשה יותר מדאי.

ק"י א: בכור אינו יורש פי שניים בנכסי האם

אע"ג דהוקשו דכתיב "מטות", דכתיב "בכל אשר ימצא **לְךָ**" - לו ולא לה, ולא דווקא בבחור שנשא אלמנה שהיו לה בנים מאיש אחר דהוי ראשית אונו ולא ראשית אונה, אלא אפי' בחור שנשא בתולה אין הבכור יורש פי שניים, דכתיב "ראשית אונו" ולא כתיב ראשית און אונו ולא אונה וממילא אפילו בבתולה שהוא ראשית אונה לא נוטל חלק בכורה, וכיון דהוי מצי למיכתב ראשית און לומדים ג"כ **שהבא אחר נפלים** (שנולדו מתים, או בני ח' חיים) נוטל פי שניים כיון שנחלה תלויה בראשון שליבו דוה עליו אם ימות, שזה הבן קיימא הראשון שנולד, אבל אינו בכור לכהן, דבפטר רחם תלה רחמנא וזה לא פטר את הרחם, ואין לומר דאיירי באלמון שנשא בתולה, אבל בבחור שנשא בתולה דהוי ראשית אונו וראשית אונה נוטל פי שניים בירושת אימו מיגו שנוטל פי שניים בירושת אביו, דכתיב "לו משפט הבכורה" - אין בכורה אלא בירושת איש (דדריש "לו" לגבי האב המוריש) ולא בירושת אשה, שבירושת אשה אין כלל דין בכורה.

ירושת הבעל וירושת האשה ומקורותיהם

בעל יורש את אשתו דכתיב "ונתתם את נחלתו לשארו" - שארו זו אשתו דכתיב "והיו לבשר אחד". והבעל יורש אפילו היכא דאיכא בן, שהרי הבעל אינו קרוב לה כשאר קרובים שלה ממשפחתה, ואפ"ה הוא יורשה, ובהכרח התורה באה להקדימו לכל הקרובים שלה.

האשה אינה יורשת את בעלה אף שכך המשמעות הפשוטה של הפסוק "ונתתם את נחלתו לשארו" והיינו שאם ימות נתן את נחלתו לאשתו, דכתיב "וירש אותה" ולא כתיב וירש דמשמע ששניהם יורשים זה את זה, דקרי ביה ונתתם את נחלתו לשארו, שהיא יורשת אותו, וקרי ביה נמי שארו וירש, שהוא יורש אותה, כתב רחמנא אותה לומר הוא יורש אותה והיא אינה יורשת אותו. הגמרא שואלת שבפסוק לא משמע שהכונה שהוא יורש אותה. אביי מתרץ שדורשים את הפסוק "ונתתם את נחלתו לקרוב אליו (דקרוב קרוב קודם, ועוד דין-), שארו וירש אותה", ורבא מקשה 'סכינא חריפא מספקא קראי', דשארו כתוב לפני הקרוב, ולכן מבאר

רבא שדורשים "ונתתם את נחלת שארו לו" דקסבר גורעין ומוסיפין ודורשין, וגורעין ו' מנחלתו ול' מלשארו, ועושים מהם תיבת לו, ואין הכונה גורעין ומוסיפין ממש, דא"כ קשה על רבא מה שהקשה לאביי, אלא פשטיה דקרא איכא לפרש הכי, ונתתם את נחלתו – תתנוה לאיש שהיא תהיה נחלתו והיינו למי שאשה זו היא שארו. אי נמי לא חשיב פיסוק קראי אלא בהקדמת תיבות שלימות ולא בשינוי אותיות.

ק"י ב. ולתנא דבי רבי ישמעאל לומדים מדכתיב "וכל בת יורשת נחלה וכו' לאחד ממשפחת מטה אביה תהיה לאשה", והיינו מפני שע"י שהבעל יורשה יש הסבת נחלה אם הבעל יהיה משבט אחר, ואם תאמר דע"י הבן איירי, הא כתיב "ולא תסוב נחלה לבני ישראל" וגו', ובהכרח מיירי בהסבת הבעל, שהוא יורש את אשתו. ואם תאמר דקרא לעבור עליו בלאו ועשה ושניהם מדברים בהסבת הבן, ואשמועינן קרא שיש מלקות אם תינשא לשבט אחר, הא כתיב "ולא תסוב נחלה ממטה למטה אחר", וכי תימא לעבור עליו בשני לאוין ועשה, הא כתיב "ואלעזר בן אהרן מת ויקברו אותו בגבעת פנחס בנו" ומשמע שלא היתה של אלעזר, ואין היה לפנחס קרקע שלא היה של אלעזר אם לא שירש את אשתו, וכי תימא שאלעזר נשא אשה ומתה בחייו ופנחס ירש אותה דאין הבעל יורש את אשתו אלא בנה יורשה, ואתא לאשמועינן שהבן יורש את אמו, הא כתיב "ושגוב הוליד את יאיר ויהי לו (ליאיר) עשרים ושלש ערים", ומנין היה ליאיר מה שלא היה לשגוב, (והקשו התוס' (ד"ה מנין) שלמ"ד לבאי הארץ נתחלקה הארץ שייך שיהיה ליאיר מה שלא היה לשגוב), וכי תימא שירשם מאמו, אבל בעל אינו יורש את אשתו, דהבן קרוב לאמו יותר מהבעל לאשתו, א"כ תרי קראי למה לי לאשמועינן שהבן יורש את אמו כמו הבת. ואף שי"ל שיאיר קנה את הקרקע והפסוק בא להשמיענו את עושרו, כדמצינו בהרבה מקומות בכתובים, וסיפור דברים בעלמא הוא, אין לומר שפנחס קנה את השדה, דא"כ תחזור לבעליה ביובל ונמצא צדיק קבור בשדה שאינה שלו, אך י"ל שנפלה לו משדה חרמים, דכתיב "כל חרם בישראל לך יהיה", אי נמי ההוא דכתיב "והיה השדה בצאתו ביובל קודש לד' כשדה החרם" שמתחלק לכהנים, ואלעזר נטל חלקו בחרמים אלו, ופנחס קיבל גבעה זו בחלקו. והקשו התוס' (ד"ה אימא) דעד כמה שהפסוק לא בא ללמד דין אלא להראות עושרם, למה לדחוק דמיירי בשדה חרמים, לימא שירשו אותה מאמם או מאבי אמם.

הסבת נחלה ע"י אשה ובת - אביי שואל מה מועיל שבת יורשת נחלה תינשא לאחד ממשפחת מטה אביה והרי היא מסיבה את נחלת אימה לשבט אביה. והגמ' אומרת די"ל דשאני נחלת האם שהיא כבר הוסבה כשהבת ירשה אותה, שהרי אבי הבת הוא משבט אחר, והיא מתייחסת למטה אביה, ואף בלא שתינשא כבר הוסבה הנחלה, ואם תינשא לאחד משבטו של אביה שפיר דמי, ורק על נחלת מטה אביה הקפידה התורה שלא להסיבה למטה אחר, או דנימא שגם על נחלת אימה הקפידה התורה שלא להסיבה לגמרי. והגמ' רוצה להביא ראיה לסברת שכבר הוסבה ממה שהיא צריכה להנשא למשפחת אביה אע"פ שבזה היא מסיבה את נחלת אימה, והגמ' אומרת די"ל שהיא צריכה להנשא לאחד שאביו משבטו של אביה ואמו משבטה של אימה, שבזה אין הסבת נחלה, דמה שהיא

יורשת מאביה נשאר אצל שבט אביה כשבעלה יירש אותה, ואף שאמו של בעלה משבט אחר, לא הקפידה תורה על כך, שהרי מותר לאיש לישא אשה משבט אחר אף שבנו יירשנו ואמו משבט אחר, ועל מה שירשה מאימה ועובר לשבט הבעל או הבן לא הקפידה תורה, מפני שהם שייכים במקצת לאותו השבט מצד אימם. והא דלא כתיב בקרא הכי, כדי שלא תאמר שתנישא לאחד שאביו משבט אימה ואמו משבט אביה. לתוס' (ד"ה אימא) כוונת אב"י להוכיח שהתורה הקפידה דווקא על הסבת הבעל, דלזה יעזור שינשא לבעל שהוא משבט אביה, אבל שלהסבת הבן לא יעזור שישא בת היורשת נחלת ב' מוטות, דבנה יירש אותה, ונמצא מסיב נחלת אמה.

ק"ב: הגמ' מביאה ברייתות שמבואר בהם לא כמו שאמרנו ששני הפסוקים מדברים על הסבת הבן, אלא מבואר בברייתות דהא דכתיב "ולא תסוב נחלה לבני ישראל ממטה למטה אחר" איירי ע"י ירושת הבן, והא דכתיב "ולא תסוב נחלה ממטה למטה אחר" איירי ע"י ירושת הבעל, דכתיב "ידבקו" ואין לשון דבק אלא באיש ואשתו, דכתיב "ודבק באשתו", אי נמי כתיב הכא למטה אחר, ובן לא נחשב אחר דיורש כרעהי דאימיה הוא. לרשב"ם אין חילוק בין הברייתות היכן דורשים הסבת הבן ומהיכן דורשים הסבת הבעל, וכל החילוק הוא מה הסיבה שדורשים כך. ולתוס' (ד"ה ה"ג) הברייתא השניה חולקת וסוברת ששני הפסוקים מדברים בהסבת הבעל.

ק"ג. בעל אינו נוטל בראוי כבמוחזק והיינו שאם האשה מתה ואח"כ מת אביה, שאם היתה האשה חיה היא היתה יורשת והוא היה יורש אותה, ועכשיו שמתה קרוביה מצד האב או בנה יירשנה, שהבן יורש את זקנו דכתיב "ובן אין לו" עיין עליו, וכדכתיב "ושגוב הוליד את יאיר ויהי לו עשרים ושלש ערים בארץ הגלעד", ועוד כתיב "ואלעזר בן אהרן מת ויקברו אותו בגבעת פנחס בנו", ומהיכן היתה להם נחלה שלא היתה לאביהם, בהכרח שירשו את אימם, ולא ירשה אביהם למרות שבדרך כלל הבעל יורש את אשתו ולא הבן, לפי שהנכסים היו ראויים ואין הבעל נוטל בראוי כבמוחזק. וא"א ללמוד רק מיאיר, דשמא שם ירש את אשתו, אבל פנחס לא ירש את אשתו, דכתיב "בנו" ללמד שירושה זו היתה ראויה לאביו וירשה בנו. וכתבו התוס' (ד"ה מתה) שאף שבן יורש בראוי ובעל לא, מ"מ במוחזק הבעל קודם לבן, דירושת הבעל אינה מחמת קורבה אלא מחמת שאירות, שהם נחשבים כבשר אחד, וממילא כמו שהוא קודם לשאר קרובים כך הוא קודם לבן.

ק"ג: בן קודם לבת בין בירושת אביהם ובין בשאר ירושות, דכתיב "וירש", מקיש ירושה שניה -ירושת האחים, וכן עשירית, לירושה ראשונה -ירושת הבנים, דכתיב בהו "ואם אין לו בת" "ואם אין לו אחים" וכולם מתחילים בו' המוסיף על ענין ראשון, ללמד שבכולם הבן קודם לבת. לתוס' (ד"ה מקיש) ירושה שניה היינו בן הבן ובת הבן ובן הבת ובת הבת.

ירושה בלילה - איתא בברייתא שמדכתיב "והיה ביום הנחילו את בניו" ולא כתיב בהנחילו לומדים שמפילים נחלות ביום ולא בלילה, וכיון שמי שמת בלילה שייכים בו דיני ירושה, כוונת הברייתא שאין דנים דיני נחלות בלילה כמו בשאר דיני ממונות, דכתיב "והיתה לבני ישראל לחוקת משפט" ללמד

שיש לכל פרשת נחלות דין משפט צצריך ג' וביום, דלא נימא שחלוקת ירושה היא כחלוקת שותפין דלא חשיב דין, ואף דכתיב "ושפטו את העם בכל עת" היינו שהגמור דין יכול להיות בלילה, אבל תחילת הדין בדיני ממונות אינו אלא ביום דכתיב "ביום הנחילו". רשב"ם. ולתוס' (ד"ה אורעה) כוונת הגמרא שיש לירושה דין משפט לענין שבע"כ של הבנים אותם העומדים שם בשעת הצוואה נעשים דיינים, ואינם יכולים לומר שהם רוצים לדון לפני ב"ד הגדול או ב"ד חשוב שבעירים. עוד כתבו התוס' (שם) דלא מיירי במתנת שכיב מרע (דדבריו ככתובים וכמסורים רק מדרבנן), אלא כשנותן בקנין גמור במתנת בריא מעכשיו אם ימות, וזה נחשב נחלה מפני שזה חל רק לאחר מיתה. ולר' יוחנן בן ברוקה מיירי אפילו בלא קנין, דס"ל שאם אמר על מי שהוא ראוי ליורשו דבריו קיימים מן התורה.

וכן היכא שהוא חולה ורוצה לחלק את ממונו ובאו שלשה לבקרו דבעינן בירושה שיהיו ג' כמו בשאר דיני ממונות, יכולים או לכתוב את דבריו איך הוא רוצה לחלק את נכסיו, או לעשות דין אם לא כתבו (דאם כתבו נעשו עדים ואין עד נעשה דיין), ודנים ואומרים שפלוני יטול חלק זה ופלוני חלק אחר, שדמיהם מכוונים בשוה, וכותבים פסק דין שלא יוכלו לערער, ואף שאין מי שמעיד בפניהם, הא אמרינן לא תהא שמיעה גדולה מראיה, והם רואים איך הוא רוצה לחלק את נכסיו, והודאת בעל דין כמאה עדים דמי, (ומיירי במתנת שכיב מרע במקצת וכשעשו קנין, אבל בלא קנין כיון שיכול לחזור בו אין עושים דין, ואם דנו אין דיניהם דין), ואם זה בלילה אין יכולים לעשות דין אלא לכתוב, ואף ביום אין יכולים להיות דיינים ע"פ מה שראו בלילה, דבלילה הוו עדים על דברי השכיב מרע, וזה לא נחשב שהשכיב מרע העיד בפני ב"ד, דבלילה אינם נחשבים ב"ד, ואין עד נעשה דיין בעדות עצמו אא"כ עדים אחרים מעידים בפניו, ונראה שזה גזה"כ דכתיב "ועמדו שני האנשים" והיינו עדים, "לפני ד' " והיינו דיינים. אבל ביום א"צ עדות, דלא תהא שמיעה גדולה מראיה, וכן שניים אינם עושים דין אלא כותבים.

וכתב הרשב"ם דכל זה דווקא בבאו לבקרו, אבל אם באו להעיד הרי הם עדים, ואין עד נעשה דיין, כדאיתא במכות (ו.) ששואלים אותם אם באו לראות או להעיד, ונ"מ אם יש שם דין נמצא אחד מהם קרוב או פסול שעדותם בטילה, והא דתנן בראש השנה שאם שלשה ראו את המולד, יעידו שניים מהם ויביאו ב' דיינים אחרים, מיירי שלא באו מתחילה בשביל להעיד, דאם באו בשביל להעיד אין השלישי יכול להיות דיין, וא"צ בשכיב מרע לומר להם 'אתם עידי'.

שיטת התוס' (ד"ה אבל) שהטעם שאין עד נעשה דיין הוא משום דהוי עדות שאי אתה יכול להזימה, דהדיינים לא יקבלו הזמה על עצמם, או דהוי גזה"כ (וכמ"ש הרשב"ם), ולפי טעמים אלו אין לפסול אלא עד שמעיד בפועל, ולא מי שנתכוין להעיד. עוד כתבו התוס' שאין דין נמצא אחד מהם קרוב או פסול אפילו כשנתכוונו להעיד אלא כשהעידו אח"כ בב"ד, דאי לא תימא הכי אין לך גט או קידושין כשרים כשנעשה הדבר בפני קרובים אם נתכוונו להעיד. עוד כתבו התוס' (ד"ה אין) שבדרבנן עד נעשה דיין, ומה שאמר ר"ע שאפילו עד הרואה אינו נעשה דיין, היינו דווקא בדיני נפשות.

שיטת הרשב"ם שבי"ד שהעידו בפניהם בלילה, יכולים לדון ביום על פי עדות זו, אבל שיטת התוס' (ד"ה אבל) שאין זה נחשב קבלת עדות כלל.

ק"ד. עד מתי אדם יכול לחזור בו מקנין - לרבה אדם יכול לחזור בו מקנין שעשה במתנת בריא או במתנת שכיב מרע במקצת, כל זמן שיושבים, דלא גמור ומקני מיד אלא לדעת שיוכל להוסיף תנאים או לחזור בו מיד אם ירצה. ולרב יוסף יכול לחזור בו בזמן שעסוקים באותו ענין. ואין להוכיח כדברי רב יוסף

ממה שאמר רב יהודה שחולה שחילק נכסיו ושמעוהו שלשה יכולים לכתוב את דבריו או לדון, ומשמע שעדיין הם יושבים, ד"ל דאיירי שקמו וחזרו לשבת, שהרי גם לרב יוסף צריך להעמיד כשאינם עסוקים באותו ענין. מהרשב"ם משמע שבשכיב מרע כיון שהיה יכול לחזור בו, בטל הדין אף אם לא חזר בו. אבל שיטת התוס' (ד"ה ניהוש) שרק אם יחזור בו בטל הדין, ובמתנת שכיב מרע על כל נכסיו, או במצוה מחמת מיתה, אע"פ שיכול לחזור בו עד שמת, אין חוששים בסתמא שחזר בו, ומתנתו מתנה.

ק"ד: הלכה כרב יוסף בשדה שאין אחד האחים יכול לתבוע חלקו בירושה בסמוך לשדהו, ענין כנ"ל בסוגין שיכול לחזור בו ממתנה כל זמן שעסוקין באותו ענין, ומחצה שהאומר לאשתו נכסי לך ולבניך, האשה מקבלת חצי מהנכסים, ובחצי השני מתחלקים הבנים.

וכתבו התוס' (ד"ה והלכתא) שאף שאין להוכיח מכאן שהלכה כרבה לגבי רב יוסף, מ"מ כך מוכח מגיטין ע"ד: , וכן במחלוקת בדין שומר אבידה הלכה כרבה שהוא שומר חינם.

ירושת אם ובנה

האם האם יורשת את בנה - שיטת רבי יהודה בן ר"ש שאשה יורשת את בנה ודבר זה יש ללמוד מן התורה, דהוקש מטה האם למטה הרב דכתיב "ממטות", וה"ה שהאם יורשת את בתה, אמנם אם האב חי הוא קודם, דאהני מה שמשפחת האב קרויה משפחה להקדים שאר האב לשאר האם. ושיטת תנא דמתני' שאין האם יורשת את בנה, ואף דדריש "ממטות" לענין שבן קודם לבת בנכסי האם, לומדים מדכתיב "וכל בת יורשת נחלה" שהיא יורשת ואינה מורישה. ורבי זכריה בן הקצב ולא דריש "ממטות" כלל, ולדבריו אין האם יורשת את בנה.

ירושת הבן את אמו - לתנא דמתני' האיש יורש את אמו, אבל אין יורש אותה כשהוא בקבר ואמו מתה אחריו להנחיל לאחים מן האב אלא יורשי אביה יורשים אותה, וסברא הוא דכיון שהוא מת לפניה פקע כוחו בירושת אמו, (אבל כשאמו בקבר הבן יורש אותה. תוד"ה מה), כמו שבעל אינו יורש את אשתו כשהיא בקבר אלא בנה או בתה יורשים אותה, וכן סובר תנא דמתני' שבן קודם לבת בירושת אמו. ולרבי זכריה בן הקצב בן ובת שוים בירושת האם. שיטת התוס' (שם) שכוונת הגמרא שאין הבעל יורש את אשתו **כשהוא** בקבר, והא דפשיטא ליה בבעל טפי מבבן, פירש ריב"ם משום שהבעל יורש מכח שאירות, והשאירות פוקעת ע"י מיתה או גירושין, אבל התוס' סוברים שלאחר מיתה נמי מיקריא שארו, ור"י מבאר הטעם משום שאין אדם יורש בקבר להנחיל לקרוביו אלא ע"י משמוש, וילפינן דין זה מ"ובן אין לו", ושם מדובר ביורשים מחמת קורבה, אבל בבעל שאינו יורש מחמת קורבה לא אשכחן משמוש.

סדר הירושה

כתב הרמב"ם (פירוש המשנה כאן) 'זכור בסדר הנחלות שלשה כללים: הראשון, אם מת האדם הרי הקודם לירושה בניו, ואם נעדרו הבנים חוזרות הירושה לאב. והכלל השני שכל הראוי לירש אם היה הוא מצוי הרי זה יורש הוא עצמו, ואם כבר מת נחפש את יורשיו ונניח כאלו זה הראוי לירש הוא שמת. והכלל השלישי שהזכרים קודמין לנקבות אם היתה קרבתם למת שוה. ושלשת הכללים האלו הם יסוד הדבר בידיעת מי יורש ומי אינו יורש'.

קט"ו. בן קודם לבת דכתיב "איש כי ימות ובן אין לו והעברתם את נחלתו לבתו".

יוצאי יריכו של בן אפילו עד אלף דורות קודמים לבת, דכתיב "ובן אין לו" עיין עליו אם אין לו בן בכלל, וכיון דאיכא יוצאי יריכו נמצא שיש לו, דעובר ירך אמו, וי' יתירא קדריש, דהוה מצי למיכתב אן בלי י', כמו "מאן בלעם". וכתבו התוס' (ד"ה בן) דהיכא דכתיב "זרע" בני בנים הרי הם כבנים, אבל היכא דכתיב בן ובת לא משמע בני בנים בלא רבוי מיוחד, וביבוס לומדים בני בנים מ"ובן אין לו" עיין עליו, ואף שילפינן מזה ממזר, שקולים הם ויבואו שניהם, אי נמי בני בנים ביבוס יליף מ"לא ימחה" פרט לזה שאין שמו מחוי. עוד כתבו התוס' שאף דחזינן ביבוס שבני בנים הרי הם כבנים, איצטריך הכא "ובן אין לו" לומר שכן הבן או בת הבן יורשים עם בני המת, וכן בת הבת יורשת עם הבנות, דמיבוס לא הוה ידעינן אלא דעדיפא מאת. ולר"י נראה דהא דביבוס בני בנים כבנים ילפינן מנחלה.

בת קודמת לאחים.

יוצאי יריכה של בת כגון בת הבת או בן הבת או בת בן הבת קודמין לאחים, דכתיב "ואם אין לו בת" עיין עליו.

אחים קודמים לאחי האב, ואם יש להם אחות הם קודמים לאחות, והאחות ויצאי יריכה קודמים לאחי האב.

יוצאי יריכן של אחים קודמים לאחי האב.

זה הכלל כל הקודם בנחלה ומת יוצאי יריכו קודמים שהם עומדים במקומו לירש אותה נחלה, ולא שאר קרובי המת אע"פ שהם קרובים יותר, והאב קודם לירש את בנו או בתו שמתו לכל יוצאי יריכו והיינו אחי המת, אבל יוצאי יריכו של מות קודמים לאב.

קט"ז: אם לא הניח צאצאים הנחלה מממששת והולכת עד ראובן בן יעקב או עד אותו שבט שהוא מצאצאי, דכי היכי דאמרינן עיין עליו למטה, הכי נמי אמרינן עיין עליו למעלה, שאם כלה זרעו לגמרי העבירנה ליורשי האב למעלה, וכל זמן שהנחלה עולה דור אחד למעלה ואין לאותו יורש שום צאצאים, הנחלה עולה עוד דור למעלה, וכן הלאה עד ראובן, ולא נותנים את הירושה לקרובי האם. ולא אמרינן שהנחלה ממשמשת עד יעקב, דגמירי דלא כלה שבטא, דכתיב "כי אני ד' לא שניתי, ואתם בני יעקב לא כליתם".

בת הבן קודמת לבת המת, אפילו אם נשיא שבישראל אומר אחרת, ואמרו אפילו נשיא שבישראל כדי לחזק את הדבר. וי"מ שכוונת הגמרא לחדש שאפילו אם שכיב מרע אמר שבת המת קודמת לבת הבן, אין שומעין לו, אפילו לרבי יוחנן בן ברוקה דס"ל שאם אמר על מי שראוי ליורשו דבריו קיימים, ואין שומעין לו משום דדומה שהיא באה מכח ירושה בלא צוואה, וכדברי הצדוקים, ולכן אמרו חכמים שאין שומעין לו. והרשב"ם דוחה דברים אלו, דגם לרבי יוחנן בן ברוקה אפשר להעביר ירושה למי שבלאו הכי היה יורש קצת, אבל בת במקום בת הבן אינה יורשת כלום. והתוס' מבארים שאפילו אם נשיא רוצה לתקן כך לצורך שעה, כעין שמצינו בבני בנימין שהתנו שלא תירש בת הבן עם אחיו, אין שומעין לו.

טענת הצדוקים ותשובת החכמים- הצדוקים היו אומרים בתחילה ששתיהן יורשות יחד, (אמנם הם הודו שאין הבת יורשת עם בן הבן). ולא היה להם מקור לזה, מלבד זקן אחד שפטפט ואמר שאם בת הבן יורשת, כ"ש שבת המת הבאה מכח המת עצמו תירש, וענה לו רבי יוחנן דכתיב "אלה בני שעיר החורי יושבי הארץ לוטן ושובל וצבעון

וענה" ומאידך כתיב "ואלה בני צבעון ואיה וענה", ובהכרח שבא צבעון על אמו והוליד את ענה ונמצא שענה הוא בנו ואחיו של צבעון, (דאין לומר דתרי ענה הו, דכתיב "הוא ענה"), ונמצא שהיה בן בנו של שעיר, ומדכתיב "בני שעיר החורי יושבי הארץ" מבואר שירש את ארץ שעיר אבי אביו, ומבואר דבני בנים הרי הם כבנים לנחלה, וה"ה לבת הבן, וממילא הבת לא יורשת עם בת הבן. רשב"ם. והתוס' (ד"ה מלמד) כתבו שר"ת מפרש דענה אשה היתה, דככתיב "ואלה בני אהליבמה בת ענה בת צבעון, וליכא למימר דענה אחר היה, דהא אמר הכא דצבעון הוליד ענה, ועוד דמיד אחר קרא דמיתתי הכא "הוא ענה אשר מוצא וגו' כתיב "אלה בני ענה דישן ואהליבמה בת ענה", וא"כ מבואר דבת הבן חשובה כבן לירש עם שאר בנים, וא"כ ה"ה שהיא קודמת לבת, ומכאן סותר לבסוף ק"ו שלהן, והא דכתיב הוא ענה בלשון זכר, היינו משום שירשה עם אחי צבעון כזכר. וצ"ל שאחיה איה מת, דאל"כ הוא היה יורש ולא היא. ורש"י על התורה פירש דאהליבמה היתה בת ענה ובת צבעון, וכי היכי דאמר הכא שבא צבעון על אמו והוליד ממנה ענה ולכן חשיב ליה בני שעיר, הכי נמי בא ענה על אמו והוליד ממנה אהליבמה ולהכי קרי לה אהליבמה בת ענה בת צבעון.

ואמר לו הזקן בכך אתה פוטרני שהרי גם אני מודה שבן הבן יורש אפילו במקום בת, אבל בת הבן לא.

קט"ז. ואמר לו רבי יוחנן שיש פירכא על הק"ו ומעיקרא לא רצה לגלות לו, משום שאסור לגלות להם טעמי תורה, שבת בנו יפה כוחה במקום האחים כדמצינו שבנות צלפחד ירשו בנכסי חפר אבי אביהן עם בני חפר, דכתיב "נתנו תתן להם נחלה בתוך אחי אביהן, אבל בתו הורע כוחה במקום אחים שאינה יורשת נכסי אביה עם אחיה, וה"ה שאינה יורשת עם בת אחיה, וכדמצינו שבנות חפר לא נטלו נכסי חפר במקום בנות צלפחד, ומבואר שבת הבן קודמת לבת, ונצחום בכ"ד טבת ועשאוהו יו"ט.

צדוק ובייתוס היו תלמידי אנטיגנוס איש סוכו, ולימדו לתלמידיהם מה שקיבלו מאנטיגנוס 'אל תהיו כעבדים המשמשים וכו' אלא הוו כעבדים המשמשים את הרב שלא ע"מ לקבל פרס, וטעו התלמידים בכך, שהיו סבורים שהכונה שאין שכר על קיום המצוות, ואמרו שכמו שאין בזה ממש כך אין ממש בכל דברי חכמים, וטעו ופקרו בדברי חכמים, ונקראו צדוקים על שם צדוק ובייתוסים על שם בייתוס.

תיקנו חכמים שבשבט בנימין אין בת הבן יורשת עם האחים אלא האחים יורשים כל נכסי האב, גם מה שהיה ראוי לאחיהם המת שיש לו בת, מפני שבמעשה פילגש בגבעה מתו כל שבט בנימין כולל הנשים, נשאר משבט בנימין שש מאות איש שלא היה להם נשים משבט בנימין לישא אותן, ונשאו ארבע מאות מבנות יבש גלעד ומאיתם שחטפו מבנות שילה, ואם תעבור הנחלה לבת הבן שתינשא לבני שבט אחר יפסיד השבט נחלה גדולה, והפקר בי"ד הפקר, אבל אם הניח רק בנות יורשת גם בת הבת, דלא ניחא ליה למת שתיעקר הנחלה מזרעו. אי נמי היכא שיש בנות ובת הבן, יורשת בת הבן את כל הנכסים, ומסתמא היו נזהרות שלא להנשא לבני שבט אחר כדי שהנחלה לא תסוב לשבט אחר.

כל שאינו מניח בן ליורשו הקב"ה מלא עליו עברה, והא דכתיב "אשר אין חליפות למו ולא יראו אלוקים", לרביה דרבי יוחנן קאי על מי שלא מניח בן ליורשו, ולריב"ל קאי על מי שאינו מניח תלמיד, (והיה הולך לנחם רק מי שלא הניח בן, דכתיב "בכו בכה להולך". ורבי יוחנן עצמו אמר 'דין גרמיה דעשיראה ביר' שנשארה אצלו שן של אחד מבניו שמתו ובה היה מנחם לאבלים מרי נפש, דכל שבמת טמא חוץ

ממשיניים שיער וצפורן (אמנם בשעת חיבורם הכל טמא), ואם היה סובר שמי שלא הניח בן נקרא לא ירא אלוקים לא היה אומר זאת, דאיתא בברכות (ל"ד:) חציף מאן דמפרסם חטאיה דכתיב "אשרי נשוי פשע כסוי חטאה").

דוד שהניח בן כמותו נאמרה בו שכיבה, ויואב שלא הניח בן כמותו נאמרה בו מיתה.

קשה עניות בתוך ביתו של אדם יותר מחמישים מכות וצריך לבקש רחמים.

כל שיש לו חולה בתוך ביתו ילך אצל חכם ויבקש עליו רחמים.

אבי אביו של המת קודם בירושה לאחי אביו של המת, דכי היכי דדרשינן "בן אין לו" עיין עליו, הכי נמי אמרינן בכל הקרובים, וכתיב באב "אם אין לו אב ונתתם את נחלתו לאחיו" עיין עליו שאם יש לו בנים הם קודמים.

קט"ז: לרבא אבי האב קודם לאחי המת, ורמי בר חמא הסתפק אולי אחי המת קודמין, וכן מבואר בלשון המשנה שאחי המת קודמים.

חלוקת הארץ וחלק בנות צלפחד

לאחר שסיימה הגמרא לבאר את כללי סדר חלוקת ירושה, עוברת הגמרא לבאר את כללי חלוקת הארץ, שאף שבמציאות הארץ נתחלקה לאותו דור שנכנס לארץ, י"א שהחלקים היו לאותם אלו שיצאו ממצרים, שכולם חוץ מיהושע וכלב מתו במדבר, וצאצאיהם קיבלו את חלק אביהם מכח ירושה, וי"א שהארץ נתחלקה לבאי הארץ והחזרה הנחלה ליוצאי מצרים (עיין להלן ביאור הדברים), וכן יבואר מי לא קיבל חלק בארץ, ואלו חלקים קיבלו בנות צלפחד. ואח"כ (קכ"ב:) יבואר במה הבכור נוטל פי שנים ובמה לא, והאם האב יכול לחלק את נכסיו באופן שונה ממה שקבעה התורה (קכ"ט), ולאחר מכן תבאר הגמרא את דיני צוואת שכיב מרע, ומתנת בריא מהיום ולאחר מיתה, ודיני האומר נכסי לך ואחריו לפלוני, ובפרק מי שמת (קל"ט:) תבאר הגמרא את הדין שתיקנו חכמים שהבנות ניזונות מהירושה, ועוד מדיני שכיב מרע.

בנות צלפחד נטלו ג' חלקים בנחלה שחלקו בארץ ישראל, חלק אביהם שהיה בעצמו מיוצאי מצרים, וכן מה שירש אביהם עם אחיו מנכסי אביו חפר שגם הוא היה מיוצאי מצרים, וכן חלק בכורה בירושת חפר שאף שבכור אינו נוטל פי שנים בראוי אלא במוחזק, ארץ ישראל היתה מוחזקת ליוצאי מצרים. מתנ"י. וכן נטלו חלק נוסף במה שהיה צריך לקבל אחד מאחי צלפחד שמת, והמשנה לא הזכירה דבר זה מפני שאין בזה חידוש בדיני ירושה.

קי"ז. ומתני' כמ"ד שהארץ נתחלקה ליוצאי מצרים, והיינו שנתחלקה לבאי הארץ בתורת ירושה מאבותיהם יוצאי מצרים, ועשו חשבון כמה היה צריך לקבל כל אחד שנמנה במנין שנמנו ישראל בשנה השניה לצאתם ממצרים, ואת חלקו נטלו בניו, ומי שהיו לו עשרה בנים לא נטלו בניו אלא חלק אחד, וכרבי יאשיה שדרש ממה שכתוב במנין שנמנו ישראל בערבות מואב לפני כניסתם לארץ "לשמות מטות אבותם ינחלו" והיינו שינחלו אבותם שנמנו ביוצאי מצרים, ואלו שנמנו בערבות מואב יירשום ויקבלו חלק אביהם, ומבואר שנתחלקה הארץ ליוצאי מצרים, שהרי משה אמר ליוצאי מצרים "ונתתי אותם לכם מורשה". והא דכתיב במנין שנמנו לפני כניסתם לארץ "לאלה תיחלק הארץ בנחלה" היינו כאלה שהם בני עשרים, שהרי נמנו במנין זה מגיל

עשרים, ולא לטפלים שיצאו ממצרים לפני שהיו בני עשרים, שהם נטלו חלק בארץ רק בזכות מורשיהם, ואם לא היה להם שום מוריש, שלא היה להם לא אב ולא דוד ולא אח שמתו במדבר, לא נטלו חלק בארץ. ובספרי איתא מה תלמוד לומר "לא לה תחלק הארץ" - עשרים וקדושים, לאפוקי רשעים שביוצאי מצרים כמרגלים ומתאוננים שלא היה להם חלק בארץ, ולא קיבלו אלא בזכות זקניהם אם היו מיוצאי מצרים, וכדלקמן. והגמרא (ק"ח.) שואלת לפי דבריו מה כוונת הכתוב "לרב תרבה נחלתו" דמשמע למי שהוא רב ביציאת מצרים תרבה נחלתו, וליכא למימר שהכונה למי שהוא רב עכשיו, דלא צריך קרא להכי, דהא כתיב "לא לה תחלק הארץ", וגם הלשון "תרבה" משמע שיש מי שנוטל חלק גדול ויש מי שנוטל חלק קטן, ולמ"ד לבאי הארץ נתחלקה הארץ כל החלקים שוים, וליכא לאוקמי בחלקים הגדולים מחמת חזרת החלקים ליוצאי מצרים, דהא נפקא לן מ"לשמות מטות אבותם", ועוד ד"תרבה" משמע דקאי על הנטילה הראשונה לפני שחזרה לאבותיהם.

שיטת רבי יונתן שהארץ נתחלקה לבאי הארץ
 ונ"מ שאם יצאו שני אחים ממצרים ולאחד היו עשרה בנים בבאי הארץ ולשני בן אחד, כל אחד מה"א אלו נטל חלק שוה, דכתיב "לא לה תחלק הארץ בנחלה" והא דכתיב "לשמות מטות אבותם ינחלו" היינו שחלוקה זו משונה שהמתים יורשים את החיים, שאחרי שחילקו את הארץ לבאי הארץ חזרה הנחלה לאבותיהם מיוצאי מצרים (אם היו בני עשרים, דבירושת הארץ קפיד קרא אבן עשרים בין לענין באי הארץ בין לענין יוצאי מצרים), והאבות התחלקו עם האחים, ונמצא שבמקרה הנ"ל נטלו י"א באי הארץ כל אחד חלק אחד, וחזרה הנחלה לאבותיהם וחלקוה בשוה כל אחד ה' חלקים וחצי, וחזרו הבנים וחלקו בשוה, ונמצא שהבן היחיד נוטל ה' חלקים וחצי, וי' בני השני מתחלקים בה' חלקים וחצי. רשב"ם. וביאר ריב"א שאף שבעלמא אין אח מוריש לאחיו אלא לבניו, הכא גזירת הכתוב היא שיחלקו האחים בשוה, ולמ"ד ליוצאי מצרים נתחלקה הארץ כל אחד מיוצאי מצרים נוטל חלק שוה. ולרש"י בחומש מיירי דווקא היכא שאבי אביהם היה מיוצאי מצרים, אבל בלאו הכי אף אם הנחלה חוזרת לאביהם אין חולקים אותה בין האחים אלא כל אחד מוריש רק לבניו. ושיטת ר"ת שאחרי שנתחלקה הארץ באי הארץ חזרה הנחלה לכלל אבותיהם יוצאי מצרים, ונתחלה בשוה בין יוצאי מצרים, ולפ"ז הנ"מ בין רבי יאשיה לרבי יונתן היא במשפחה שביוצאי מצרים או בבאי הארץ היו רק נשים וטפלים, שלמ"ד ליוצאי מצרים נתחלקה הארץ חלקו בה רק אלו שהיו בני עשרים ביוצאי

מצרים, ומשפחה שהיו בה רק נשים או טפלים ביוצאי מצרים לא נטלו כלום, ולמ"ד לבאי הארץ נתחלקה הארץ צריך שיהיו בני עשרים בבאי הארץ, ומשפחה שבאותו זמן היו בה רק נשים וטפלים לא נטלה כלום.

ק"ז: שיטת רבי שמעון בן אלעזר שהארץ נתחלקה גם ליוצאי מצרים וגם לבאי הארץ,
 ולדבריו הנחלה לא חוזרת מזה לזה, ומי שהיה מיוצאי מצרים וצאצאיו היו נשים וטפלים בבאי הארץ נוטלים חלקו עם יוצאי מצרים, ומי שהיה פחות מבן עשרים ביוצאי מצרים והוא או בניו היו בני עשרים בכניסתו לארץ נוטלים חלקם עם באי הארץ, ומי שהיה מיוצאי מצרים בן כ' ומת במדבר, ובניו היו בני עשרים מבאי הארץ נטל ב' חלקים - חלק אביהם שהיה מיוצאי מצרים וחלק עצמם עם באי הארץ. ומתני' דבנות צלפחד מתוקמא שפיר אליביה, שהרי גם ליוצאי מצרים נתחלקה הארץ. וי"מ דקאי במי שהיה בן ששים ביוצאי מצרים ולא מת במדבר, דלא נגזרה גזירה על אלו שהיו בני ששים, וכתב הרשב"ם דלאו מילתא היא, דהא דכתיב "לא לה תחלק הארץ" היינו לאלו שנמנו, ובני ששים לא נמנו, אך הביא שבתוספתא מבואר שדין זה נכון. והתוס' (ד"ה מכאן) סוברים כמו הביאור שהביא הרשב"ם, וכתבו דהא דכתיב "ובאלה לא היה איש מפקודי משה ואהרן" היינו אלו שהיו בין עשרים לשישים, אבל היו כאלו שהיו בני ששים במנין הראשון ונכנסו לארץ, כמו יאיר ומכיר בני מנשה שנולדו בימי יעקב ולא מתו עד שנכנסו לארץ.

חלק המרגלים ניתן ליהושע וכלב אע"פ שהיו למרגלים בנים, (דכתיב "ויהושע בן נון וכלב בן יפונה חיו מן האנשים ההם", ואין הכונה כפשוטו שהרי כבר נאמר "ולא נותר מהם איש כי אם כלב בן יפונה ויהושע בן נון. קי"ח:), ובניהם של המרגלים (וכן של המתלוננים שבעדת קרח וכדלקמן) נטלו מכח אבי אביהם אם היה מיוצאי מצרים, ואבי אמותיהן אם לא היה לאמותיהם אחים, (ולאבי אמותיהן היו אחים עם בנים, והחזירו הבנים לאבותיהן וחזרו וחלקו בשוה. תוס' ק"ט. ד"ה ובזכות), ודין זה הוא אפילו למ"ד לבאי הארץ נתחלקה הארץ, וכגון שלא היו בני עשרים כשנכנסו לארץ וממילא לא נטלו בשביל עצמם, ולא נטלו אלא בשביל מה שהחזירו בני אבי אביהם ובני [אחי] אבי אמותיהם וחזרו והורישו לבניהם, כדילפינן מ"לשמות מטות אבותם", ואף בני המרגלים והמתלוננים שבעדת קרח ירשו זאת, דבני בנים הרי הם כבנים.

ק"ח. טענות בנות צלפחד ושבט יוסף - למ"ד
 ליוצאי מצרים נתחלקה הארץ, ניחא מה טענו בנות צלפחד "למה יגרע שם אבינו מתוך משפחתו כי אין לו בן" שאילו היה לו בן היה נוטל חלק צלפחד עם יוצאי מצרים ועכשיו לא יטלו כלום, וניחא מה טענו בני יוסף "מדוע נתת לי נחלה גורל אחד וחבל אחד ואני עם רב עד אשר עד כה ברכני ד' ", שעכשיו הם היו מרובים יותר משאר שבטים ולפי החלוקה ליוצאי מצרים נטלו כפי שהיו אז ונמצא שכל אחד משבט יוסף קיבל נחלה קטנה יותר מכל אחד מבני השבטים האחרים, ולמ"ד שנתחלקה לבאי הארץ, אף שצלפחד מת וא"כ אינו מבאי הארץ, מ"מ טענת בנות צלפחד היתה לענין מה שחזרו וחלקו אחי צלפחד בנכסי חפר וחפר מוריש אותה לכל בניו, ולדבריו מה שצווחו בני יוסף על חלקם הקטן, היינו משום שהיו להם טפלים רבים יתומים שלא היו בני עשרים בכניסתם לארץ, וגם לא היה להם אב שנכנס לארץ שינחיל להם חלקו כשימות, וגם לא היה להם מוריש אחר שיצא ממצרים שירשו ממנו מה שקיבל ע"י שחזרה הנחלה ליוצאי מצרים.

אביו מוכיח שלא היו מי שלא היה לו חלק בארץ, אע"פ שזה היה יכול להיות, דלמ"ד ליוצאי מצרים נתחלקה הארץ לא יצא יתום ממצרים פחות מבן עשרים, ואם יצא מת במדבר אחד מקרוביו שהיה מיוצאי מצרים והוריש לו חלקו, ולמ"ד לבאי הארץ נתחלקה הארץ כל הנכנסים לארץ ישראל פחות מגיל עשרים לא נטלו חלק בארץ אלא ע"י חזרת נחלה, ולא היה מי שלא היתה לו נחלה ע"י חזרה אף שזה היה יכול לקרות, שאל"כ היה צווח כבנות צלפחד ובני יוסף, ולמה לא מוזכר בפסוק שצווח כמו שמוזכר בבנות צלפחד ובני יוסף.

והגמ' דוחה שלא הוזכר כי לא הועילה צווחתו, ובני יוסף אע"פ שלא הועילה צווחתם, שמה שאמר להם יהושע "עלה לך היערה" וכו', אין הכונה כפשוטו שנתן להם יערות להרחיב נחלתם, דאין לו רשות ליטול מנחלת שבט אחר ולתת להם, אלא תשובת יהושע היתה שכדי להנצל מעין רעה ילכו להחביא עצמם ביערים, ואמרו לו שבבני יוסף לא שולטת עין רעה, דכתיב "בן פורת יוסף בן פורת עליון עין" - אל תיקרי עלי עין אלא עולי עין, וי"א מדכתיב "וידגו לרוב בקרב הארץ, שהם כדגים שאין העין שולטת בהם, ולכן הוזכרה בתורה תשובת יהושע אע"פ שלא נתן להם חלק נוסף.

סיכומי 'תמצית'

ניתן להשיג את גליונות סיכומי תמצית החדושיים על הדף היומי / משנה ברורה ומוסר (לפי סדר הדף היומי בהלכה).

- בקודות ההפצה
- במייל 7692282@gmail.com

בנוסף ניתן לקבל במייל סיכומים על כל מסכתות הש"ס, ועל כל המשנה ברורה, ועל תנ"ך וספרי מוסר, או סיכומים לפי סדר הלימוד של: העמוד היומי, חבורת ש"ס, קנין ירושלמי, דף הכולל, קנין הלכה, תרי דף, אורייתא, אהבת שלום, ומפעל הש"ס.

מבחי 'לדעת'

מבחן שבועי על דף היומי עמוד היומי
 משנה ברורה חפץ חיים ואהבת חסד
 ניתן לעשות את המבחנים מיום שישי עד יום שלישי בשעה 7:00 בבוקר:
 - בטלפון 0737-289-669
 - במייל 7692282@gmail.com
 - בנדרים פלוס קופת לדעת.
 הגרלות: בכל שבוע על 500 ₪ במזומן, 80 זוכים בזיכוי 100 ₪ ברשת 'יפה נוף'.

חדש ב'תמצית'

קורס חדשני ומקצועי
 הדרך ללימוד - להגות - ולזכור
 מחזור חדש ומורחב של 12 שיעורים, בירושלים בני ברק ומודיעין עילית, החל מתחילת חודש טבת.
 להרשמה ולפרטים - 055-400-7977
 קו עדכונים ושיעורים
 בקו תוכלו לשמוע: מידע כללי, עדכונים, רשימת גקודות ההפצה, שיעורים.

02-3131-465